

Tilintarkastuksen merkityksestä yhdistyksille

Paavo Elonheimo

Opinnäytetyö
Liiketalouden koulutusohjelma
2013

<p>Tekijä Paavo Elonheimo</p>	<p>Ryhmä tai aloitusvuosi 2010</p>
<p>Opinnäytetyön nimi Tilintarkastuksen merkityksestä yhdistyksille</p>	<p>Sivu- ja liitesivumäärä 49 + 7</p>
<p>Ohjaaja Heidi Theman</p>	
<p>Opinnäytetyössä tutkitaan tilintarkastuksen merkitystä yhdistyksille. Tätä varten haastateltiin neljää eri yhdistysten toiminnanjohtajaa sekä yhtä talous- ja hallintopäällikköä. Tutkimustyypinä oli laadullinen tutkimus, ja tutkimusmetodina oli teemahaastattelu. Työ rajattiin siten, että kohteiksi valittiin viisi yhdistystä, jotka ovat tilintarkastuslain mukaan tilintarkastusvelvollisia. Tutkimus tehtiin aikavälillä 1.3–16.9.2013. Haastattelut suoritettiin Helsingissä 31.5.–13.6.2013 välisenä aikana.</p> <p>Johdantokappaleessa kerrotaan yhdistysten merkityksestä Suomessa. Toisessa kappaleessa selostetaan tarkemmin tutkimuksen rakenne ja toteutus sekä käytetyt menetelmät. Siinä myös kuvaillaan yleisellä tasolla kohdeyhdistykset.</p> <p>Tilintarkastuskappaleessa selostetaan yleisellä tasolla tilintarkastuksen tarvetta, edellytyksiä ja muita tärkeimpiä tilintarkastukseen kuuluvia asioita. Samassa kappaleessa myös käydään läpi sitä, miten yhdistysten ja yhtiöiden kirjanpito ja tilintarkastus eroavat toisistaan. Neljännessä ja viidennessä kappaleessa esitellään haastatteluvastaukset. Näissä kappaleissa myös lyhyesti analysoidaan saatuja vastauksia, jos tulokset eivät liity tutkimuksen päätuloksiin.</p> <p>HTM-tilintarkastajat ry teetti vuonna 2012 tutkimuksen, jossa selvitettiin tilintarkastusasiakkaan saamaa hyötyä tilintarkastuksesta. Siinä tutkimuksessa kohteina olivat yhtiöt. Kuudennessa kappaleessa verrataan tämän opinnäytetyötutkimuksen ja HTM-tilintarkastajien tutkimuksen tuloksia toisiinsa. Viimeisessä kappaleessa käydään läpi tärkeimpiä tutkimuksen tuloksia, arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta, ehdotetaan jatkotutkimuskohteita ja tutkija arvioi omaa kehittymistään.</p> <p>Tämän tutkimuksen keskeisimpinä tuloksina on, että vastaajat kokivat tilintarkastuksen hyvin merkityksellisenä yhdistyksille. Useimmat haastatellut myös kokivat, että tilintarkastuksesta yhdistys saa lisäarvoa, erityisesti luottamuksen lisääntymisenä, ja siinä, että yhdistyksen johto voi saada tilintarkastajalta arvokasta konsultaatiota.</p>	
<p>Asiasanat Tilintarkastus, järjestöt, yhteisöt, laadunvalvonta.</p>	

Sisällys

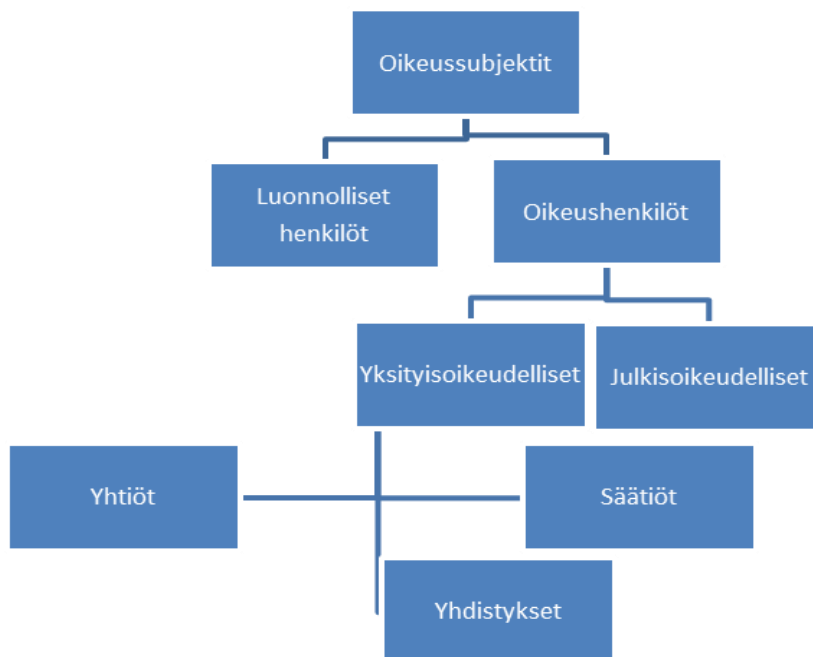
1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen tarkoitus ja rajaus.....	3
2.1	Tutkimuksen rakenne ja toteutus.....	4
2.2	Aineiston keruu	6
2.3	Yhdistysten kuvailu.....	7
3	Tilintarkastus.....	9
3.1	Tilintarkastuksen tarve	9
3.2	Tilintarkastuksen edellytykset	10
3.3	Kohtuullinen varmuus & olennaisuus.....	13
3.4	Tilintarkastusprosessi	14
3.4.1	Suunnittelu	14
3.4.2	Toteuttaminen	16
3.4.3	Raportointi	17
3.5	Tilintarkastus yhdistyksissä.....	19
4	Haastatteluvastauksia.....	24
4.1	Tilintarkastajan tehtävä	24
4.2	Tilintarkastusprosessi	25
4.3	Tilintarkastajan tärkeimmät ominaisuudet.....	26
4.4	Tilintarkastuksen hyöty yhdistykselle	26
4.5	Tilintarkastuksen hyöty yhdistyksen jäsenistölle	27
4.6	Tilintarkastuksen tuoma lisäarvo.....	29
5	Tyytyväisyys tilintarkastukseen	30
5.1	Kriteerit tilintarkastajan valinnassa	30
5.2	Tilintarkastajan kriteereiden erot yhdistyksien ja yhtiöiden välillä	31
5.3	Halukkuus vapaaehtoiseen tilintarkastukseen.....	32
5.4	Tilintarkastajan pysyvyys.....	33
5.5	Mielipiteitä nykyisen tilintarkastusjärjestelmän toimivuudesta	34
5.6	Ideoita tilintarkastuksen kehittämiseksi	35
6	Vertailu tutkimukseen ”Tilintarkastusasiakkaan kokema hyöty”	36
6.1	Tilintarkastuksen ammattitaito, tehokkuus ja tuntemus uusista laeista	37

6.2	Tilintarkastuksen aikataulussa pysyminen ja sujuvuus	38
6.3	Tilintarkastuksen suosittelu ja lisäarvo	39
7	Tutkimuksen tulokset.....	41
7.1	Tilintarkastuksen tuoma lisäarvo yhdistyksille.....	41
7.2	Vastaajien tyytyväisyys tilintarkastukseen	42
7.3	Tilintarkastajan toiminnan oleelliset osat.....	43
7.4	Tutkimuksen luotettavuus	44
7.5	Tutkimuksen tärkeimmät tulokset ja mahdolliset jatkotutkimuskohteet	46
7.6	Oppiminen ja ammatillinen kehittyminen	48
8	Lähteet	50
9	Litteet	53

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan sitä, miten yhdistykset hyötyvät tilintarkastuksesta. Usein kun puhutaan tilintarkastuksesta, keskitytään yhtiöiden ja yhteiskunnallisten eliimien, esimerkiksi valtion ja kuntien tilintarkastukseen. Kuitenkin Suomessa on myös noin 135 000 rekisteröityä yhdistystä (Patentti- ja rekisterihallitus). Näistä osa ei enää ole aktiivisia, vaan arviolta n. 70 000 rekisteröityä yhdistystä on toimivia (Kansanvalta).

Yhdistyksen määritelmä yleiskielessä on useiden henkilöiden pysyväksi tarkoitettu yhteenliittymä yhteisten tarkoituksien toteuttamista varten (Suomisanakirja). Lainsäädännössä ei ole erikseen määritelty, mitä tarkoitetaan yhdistyksellä, mutta yhdistyslaki koskee vain *aatteellisia* yhdistyksiä. Aatteellisuus ymmärretään tässä laaja-alaisesti, ajatuksena on kansalaisyhteiskunta, ja esimerkiksi paikallisen liikunnan tukeminen käsitetään aatteelliseksi toiminnaksi (Halila & Tarasti 2011, 68). Kuitenkaan mikä tahansa toiminta ei ole aatteellista, esimerkiksi voitontavoittelu tai vain yhdessäolo eivät ole aatteellista toimintaa, eivätkä sellaisia tarkoituksia varten perustetut yhdistykset ole laissa tarkoitettuja aatteellisia yhdistyksiä. Siten sellaiset yhteenliittymät eivät myöskään ole tämän tutkimuksen kohteina.

Kuvio 1. Oikeussubjektit

Edellisellä sivulla olevassa kaaviossa on selvitelty Suomen lain tuntemat oikeussubjektit, eli sellaiset tahot, joilla voi juridisesti olla oikeuksia tai velvollisuuksia. Tällaisia oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus tehdä sitovia sopimuksia, ja velvollisuutena on totella lakeja. Rekisteröidyt yhdistykset, yhtiöt ja säätiöt ovat yksityisoikeudellisia tahoja, kun taas valtio, kunnat ja seurakunnat ovat julkisoikeudellisia oikeussubjekteja (Karttunen, Laasanen, Sippel 2012).

Yhdistyslaki on merkittävin yhdistysten toimintaa juridisesti määrittävä tekijä. Joissain tapauksissa myös esimerkiksi tuomioistuinten päätökset ja yhdistyslain esityöt voivat ohjata yhdistysten toimintaa (Halila & Tarasti 2011, 13). Yhdistyslain (26.5.1989/503) 1 luvun 1 §:n mukaan yhdistyksen saa perustaa aatteellisen tarkoituksen yhteistä toteuttamista varten. Tarkoitus ei saa olla lain tai hyvien tapojen vastainen. Kuten laissa todetaan, yhdistystä ei ole pakko perustaa, jos haluaa järjestää yhdistysmuotoista toimintaa. Suomessa on myös rekisteröimättömiä yhdistyksiä, ja yhdistyslakikin tunnustaa ne, mutta niistä on vain vähän tietoa.

Suomessa olevista yhdistyksistä vain murto-osa on niin suuria, että ne kuuluvat pakollisen tilintarkastuksen piiriin. Kuitenkin joillain yhdistyksillä on huomattavaa varallisuutta, kuten esimerkiksi Palvelualojen ammattiliitto ry:llä, jolla oli vuoden 2010 lopussa yli 110 miljoonaa euroa omaa pääomaa (PAM). Joillain yhdistyksillä on myös suurta yhteiskunnallista merkitystä, kuten esimerkiksi ammattiyhdistyksillä, ihmisoikeus-, luonnonsuojelu- ja opiskelijajärjestöillä sekä poliittisilla puolueilla.

2 Tutkimuksen tarkoitus ja rajaus

Yhdistysten tilintarkastusta on tutkittu suhteellisen vähän. Periaatteessa tilintarkastus palvelee yhdistyksissä samoja päämääriä kuin yhtiöissä. Tarkoituksena on varmistaa, ettei kohteen kirjanpidossa, tilinpäätöksessä tai hallinnossa ole oleellisia puutteita tai virheitä. Yhden haastatellun mukaan yhdistysten varallisuuden tilintarkastaminen on kuitenkin järjestöissä ehkä yhtiöitä tärkeämpää, koska suurin osa jäsenistöstä on ns. passiivijäseniä, joilla ei ole mitään mahdollisuuksia perehtyä tarkasti yhdistyksen talouteen. Kuitenkin heidänkin, ja myös suuren yleisön, etuja pitää valvoa mahdollisten huolimattomuuden tai väärinkäytösten estämiseksi (Perälä & Perälä 2006, 347).

Tämä opinnäytetyö koettaa selvittää miten järjestöt suhtautuvat tilintarkastukseen. Tätä varten tutkimuksessa oli seuraavia apukysymyksiä. Mitkä ovat järjestöjen mielestä tilintarkastuksen hyvät puolet, ja voitaisiinko niitä jotenkin kehittää? Kokevatko yhdistykset saavansa tilintarkastuksesta hyötyä? Tutkin myös, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, miten yhdistykset suhtautuvat tilintarkastukseen. Koetan selvittää, miten tilintarkastajat valitaan ja onko järjestöillä jotain erityisiä kriteereitä valintaan. Tutkin, millä perusteilla järjestöt valitsevat tilintarkastajansa ja onko heillä mahdollisesti joitain erikoiskriteereitä.

Opinnäytetyö on rajattu niin, että tutkin vain sellaisia rekisteröityjä yhdistyksiä, jotka ovat tilintarkastusvelvollisia tilintarkastuslain 2 luvun 4 §:n mukaan (13.4.2007/459). Yhdistys on lain mukaan tilintarkastusvelvollinen, jos sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt kaksi tai kolme seuraavista edellytyksistä:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
- 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Tietysti yhdistyksen säännöissä voidaan määrätä tilintarkastuksesta, vaikkei edellä mainituista edellytyksistä olisi täyttynyt yhtäkään. Yhdistyksen pitää noudattaa omia sääntöjään, ja esimerkiksi yhdistystä perustettaessa on voitu kokea, että jäsenet haluavat varmistua kirjanpidon oikeellisuudesta. Tätä varten on sitten yhdistyksen sääntöihin mer-

kitty, että yhdistys on tilintarkastettava. Myös jotkut yhdistykset, jotka eivät ole lain mukaan tilintarkastusvelvollisia, tilintarkastuttavat itsensä, jotta voivat hakea tukea esimerkiksi Raha-automaattiyhdistykseltä. Mikään ei myöskään estä yhdistystä käyttämästä tilintarkastajan palveluita täysin vapaaehtoisesti. Kuitenkin rajaan tutkimuksen niihin yhdistyksiin, jotka täyttävät lain mukaan tilintarkastusvelvollisuuden rajat. Näiden yhdistysten kohdalla koetan selvittää heidän kokemuksensa tilintarkastuksen hyödyllisyydestä.

Erityisesti vertaan järjestöiltä saatuja vastauksia HTM-tilintarkastajien tekemään tutkimukseen (HTM-tilintarkastajat), joka käsitteli yhtiöiden tilintarkastamisesta saatavaa hyötyä. Tämän takia kyselylomakkeessani on joitain samoja kohtia kuin HTM-tilintarkastajien käyttämässä kyselyssä. HTM-tilintarkastajien teettämän tutkimuksen nimi on ”Tilintarkastusasiakkaan kokema hyöty”, ja se tehtiin vuonna 2012. Kappaleessa kuusi on enemmän tietoa HTM-tilintarkastajien tutkimuksesta ja oman tutkimukseni sekä heidän tulostensa vertailua.

Valitsin tämän aiheen, koska olen aktiivi monissa järjestöissä, ja urasuunnitelmani on tulla tilintarkastajaksi. Aiheena tilintarkastus yhdistyksissä oli siis varsin luonteva. Lisäksi tilintarkastuksen tuomaa hyötyä järjestöissä ei ole juuri tutkittu, ja aihe on minusta mielenkiintoinen. Toivottavasti tutkimus auttaa paremmin ymmärtämään tilintarkastuksen merkitystä yhdistyksille.

2.1 Tutkimuksen rakenne ja toteutus

Tutkimus suoritettiin laadullisena tutkimuksena haastattelemalla neljää järjestön pääsihteeria tai toiminnanjohtajaa sekä yhtä talous- ja hallintopäällikköä. Valitsin yhdistysten organisaatiohierarkian korkeimmat työntekijät, koska heillä on usein monien vuosien ajalta kokemusta kyseisen järjestön tilintarkastuksesta. Kaikissa yhdistyksissä on hallitus, joka on sihteeristöä tai työntekijöitä korkeammassa asemassa. Kuitenkin hallitus vaihtuu joka vuosi, ja vaikka monesti tietyt jäsenet ovat siinä monta vuotta, niin kuitenkin harvoin pidempään kuin työntekijät.

Usein pääsihteeri tai toiminnanjohtaja on myös itse tekemisissä taloushallinnon kanssa, ja hallitus päättää suurista linjoista ja tekee strategisia suunnitelmia. Hallitus ei välttämättä esimerkiksi tiedä, että tilintarkastaja on tiettyyn prosessiin kehottanut lisäämään kontrolleja. Niinpä toiminnanjohtajat ovat parhaimpia kertomaan, miten tilintarkastus hyödyttää järjestöjä. Järjestöjen toiminnanjohtajista ei ole mitään kokoavaa listaa, joten perusjoukon kokoa on mahdotonta tietää. Tutkimusjoukon luonteen takia tein näytteenomaisen tutkimuksen. Niinpä haastattelin neljää toiminnanjohtajaa ja yhtä talous- ja hallintopäällikköä.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata asioita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Osallistuvuus on keskeistä suurelle osalle laadullista tutkimusta. Tutkija koettaa tutkia ilmiötä itsessään. Tämä tarkoittaa pyrkimystä tavoittaa mahdollisimman hyvin tutkittavien näkökulma. Luonnollisesti myös tutkija pyrkii säilyttämään objektiivisen näkökulman tutkimuksen kohteeseen, eikä anna henkilökohtaisten näkemystensä vaikuttaa tutkimuksen sisältöön (Alasuutari 1994, 23).

Laadullisessa tutkimuksessa otanta on usein paljon pienempi kuin määrällisessä tutkimuksessa (Aaltola ym. 2001). Tätä pienempää otantaa analysoidaan sitten tarkemmin. Tällöin tutkijan rooli korostuu, koska hänen pitää koettaa analysoida aineistoa, eikä siihen voi soveltaa perinteisiä matemaattisia tilastoanalyyskejä. Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, ei aineistosta voi tehdä analyyskejä esim. tieto-koneohjelmilla.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusmenetelmän valinta perustui aiheen moniulotteisuuteen sekä siihen, että tutkimuksen kohteena oleva joukko on suhteellisen pieni ja vaikeasti tavoitettava. Ei yksinkertaisesti ole olemassa mitään listaa kaikista tilintarkastuksen rajat ylittävistä yhdistyksistä, joten ei voi olla myöskään olemassa listaa tällaisten yhdistysten toiminnanjohtajista. Vaikka tällainen lista löytyisikin, sen sisältö muuttuisi jatkuvasti. Kaiken lisäksi toiminnanjohtajat asuvat ympäri Suomea. Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti myös tavoite selvittää haastateltavien henkilökohtaisia käsityksiä tutkittavasta aiheesta (Aaltola ym. 2007). On käytännössä mahdotonta ja absurdia koettaa mitata millään objektiivisella asteikolla tilintarkastuksen tuomaa hyötyä yhdistyksille. Jo pelkkä tieto tulevasta ammattitaidolla tehtävästä tilien ja hallinnon tarkastuksesta ehkäisee väärinkäytöksiä ja rohkaisee nou-

dattamaan lakeja. Lisäksi on mahdotonta tietää, ehkäiseekö esimerkiksi tilintarkastajan ehdottama kontrolli taloushallintoon tulevaisuudessa jonkin ongelman. Yhdistysten tilintarkastus palvelee myös monia eri sidosryhmiä, esimerkiksi velkojien, sopimus-kumppanien ja rahoittajien intressejä (Halila & Tarasti 2011, 554).

Tutkimusta varten laadittiin tutkimussuunnitelma, jonka avulla perehdyttiin aiheesta kirjoitettuun kirjallisuuteen ja relevantteihin lakeihin. Tutkimussuunnitelmaan laadittiin myös tutkimuksen alustava aikataulu. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukana. Tämän takia tutkimussuunnitelmaan tehtiin korjauksia ja tarpeellisia muutoksia, kun niitä tuli esiin tutkimuksen kestäessä. Kuitenkin kokonaisuutena tutkimussuunnitelma toteutui ilman suurempia muutoksia.

2.2 Aineiston keruu

Aineiston keräämiseksi tutkija haastatteli neljää pääsihteeriä tai toiminnanjohtajaa sekä yhtä talous- ja hallintopäällikköä. Kaikki haastattelut tapahtuivat Helsingissä aikavälillä 31.5.2013–13.6.2013. Tutkimukseen koetettiin saada ensisijaisesti erikokoisia yhdistyksiä, jotka toimivat eri alueilla, jotta tutkimukseen saataisiin mahdollisimman erilaisia yhdistyksiä.

Yhdistyslain 5 luvun 20 §:n mukaan (22.12.2009/1398) lopullista valtaa yhdistyksissä käyttävät yhdistyksen jäsenet yhdistyksen kokouksessa. Yhdistyslain 35 § edellyttää, että yhdistyksellä on oltava myös hallitus, jolla on vastuu siitä, että yhdistyksen kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito on luotettavalla tavalla järjestetty. Hallitus voi olla myös vahingonkorvausvelvollinen. Täten voisi olla loogista, että olisi haastateltu hallituksen puheenjohtajaa, koska hallituksella on päävastuu kirjanpidosta ja sen oikeellisuudesta. Siten voisi myös olettaa, että hallituksen puheenjohtajalla on suuri intressi siitä, että tilintarkastus on asianmukaisesti hoidettu.

Yhdistykset ovat hyvin erilaisia keskenään, ja niiden toimintatavat ovat hyvinkin erilaisia. Osakeyhtiölain (21.7.2006/624) 1 luvun 5 §:n mukaan osakeyhtiön pääasiallisena tehtävänä on tuottaa rahaa omistajilleen. Sama pätee muihinkin yhtiömuotoihin. Sen sijaan yhdistyksillä on hyvin erilaiset ja moninaiset aatteelliset päämäärät. Yksi yhdistys

voi olla vain paikallinen purjehduskerho, jonka tavoitteena on pelkästään pitää laiturikunnossa. Toisaalta on poliittisia puolueita, joilla on paljon työntekijöitä ja suuri yhteiskunnallinen tavoiteohjelma. Lisäksi on suuri määrä liikunta-, sosiaali- ja terveystalouden, uskonnollisia ja muita yhdistyksiä, joilla jokaisella on omat päämääränsä. Tämän ja muiden syiden takia myös yhdistysten organisaatiot ovat hyvin erilaisia.

Kuitenkin sen kokoisissa yhdistyksissä, joissa tarvitaan lain mukaan tilintarkastusta, on pakostakin moninaista taloudellista toimintaa ja todennäköisesti useita kokoaikaisia työntekijöitä. Yleensä tämän kokoisissa yhdistyksissä luottamushenkilöt eivät enää hoida käytännön taloushallintoa, vaan siitä vastaavat palkatut työntekijät. Koska tutkimuksen aiheena on nimenomaan yhdistysten saama hyöty tilintarkastuksesta, pitää aiheesta kysyä henkilöltä, joka käytännössä on tekemisissä taloushallinnon kanssa. Lisäksi haastateltavien pitää olla ollut työssään tekemisissä tilintarkastajan kanssa, jotta heiltä voisi kysyä, onko juuri se tuonut lisäarvoa yhdistykselle, ja jos on, niin minkälaista. Niinpä haastattelujen kohteeksi valittiin asemaltaan korkein työntekijä tai yhdessä tapauksessa talous- ja hallintopäällikkö, koska heillä on eniten kokonaisnäkemystä yhdistyksestä pitkällä aikavälillä yhdistettynä käytännön taloushallinnon hoitamiseen.

2.3 Yhdistysten kuvailu

Tutkimusta varten haastateltiin viiden eri yhdistyksen taloushallinnosta vastaavaa työntekijää. Tutkija suoritti haastattelut luottamuksellisesti, ja talousasioiden ollessa kyseessä on luonnollista, että haastateltuja yhdistyksiä ei mainita nimeltä tai kuvailla niin tarkasti, että ne pystyttäisiin tunnistamaan. Koska yhdistykset ovat varsin erilaisia, toimivat eri alueilla ja niillä on eri päämäärät, niin kuvailen niitä vähän, jotta lukija voi tietää joitain perustietoja haastatelluista yhdistyksistä. Varsinkin koko on varsin merkittävä tekijä, koska siitä riippuu niin paljon, miten yhdistys pystyy aatteellista sanomaansa toteuttamaan.

Yhdistys A on lähinnä pääkaupunkiseudulla toimiva poliittinen yhdistys. Sillä on neljä vakituista työntekijää ja 6-8 hengen hallitus, jonka jäsenet myös hoitavat päivittäin yhdistyksen asioita. Sillä on noin 300 000 euron vuotuinen liikevaihto.

Yhdistys B on koko Suomessa toimiva poliittinen yhdistys. Sillä on seitsemän vakituista työntekijää ja seitsemän hengen työhallitus. Tämä tarkoittaa sitä, että hallituksen jäsenet saavat hallituspalkkiota, joka on samaa suuruusluokkaa kuin palkka. Kuitenkin heidän oletetaan käyttävän merkittävä osa ajastaan yhdistyksen asioiden hoitoon. Yhdistyksen vuotuinen liikevaihto on noin 550 000 euroa.

Yhdistys C on koko Suomessa toimiva sosiaali- ja terveysalan yhdistys. Sillä on yli 300 työntekijää ja liikevaihtoa noin 40 000 000 euroa vuodessa.

Yhdistys D on koko maassa toimiva poliittinen yhdistys. Sillä on yhdeksän vakituista työntekijää. Yhdistys D:n vuotuinen liikevaihto on noin 500 000 euroa.

Yhdistys E on koko maassa toimiva sosiaali- ja terveysalan yhdistys. Sillä on kaksi vakituista työntekijää ja noin 250 000 euron liikevaihto vuosittain.

Huomattavaa on yhdistysten varsin erilainen koko. Tämä oli suureksi hyödyksi tutkimukselle, koska näin saatiin laajempi näkökulma tilintarkastuksen merkityksestä yhdistyksille. Varsinkin yhdistys C erottuu joukosta erittäin paljon suurempana ja monimutkaisempana yhdistyksenä kuin muut. Kuitenkin esimerkiksi yhdistyksiä B ja E vertailemalla paljastui, kuinka paljon yhdistyksen tulot vaikuttavat siihen, kuinka paljon yhdistys voi edistää aatteellista asiaansa.

3 Tilintarkastus

KHT-tilintarkastajien yhdistyksen mukaan tilintarkastus on yhteisöjen ja säätiöiden tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon lakisääteistä tarkastusta (KHT-yhdistys). Toinen määritelmä löytyy oikeuskirjallisuudesta. Tilintarkastus on voitu määritellä tarkastettavan yhteisön taloudellista asemaa ja siihen vaikuttavia seikkoja kuvaavan informaation oikeellisuuden varmistamisena ammattitaitoisen ja luottamusta herättävän ulkopuolisen toimesta (Halila & Tarasti 2011, 556). Molemmista määritelmistä kuvastuu tilintarkastuksen tärkeys ja laajuus.

Yhtiöiden, säätiöiden ja yhdistysten tilintarkastus on Suomessa lakisääteistä. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa toimivat yhtiöt, säätiöt ja yhdistykset eivät viime kädessä pysty valitsemaan, haluavatko ne käyttää tilintarkastajien palveluita, vaan jos edelle mainitut kokorajat ylittyvät, tilintarkastus on pakollinen (13.4.2007/459). Tämä on sinällään harvinainen poikkeus yleiseen sopimusvapauteen, mikään laki ei pakota esimerkiksi yhtiötä käyttämään ulkopuolista kirjanpitotoimistoa tai työterveyshuoltoa. Selkeästi tilintarkastus vastaa johonkin yhteiskunnalliseen tarpeeseen, muuten ei laissa olisi erikseen siitä määrätty (HE 194/2006).

3.1 Tilintarkastuksen tarve

Tilintarkastusinstituutio kehittyi historiallisesti yhdessä osakeyhtiöinstituution kanssa. Osakeyhtiöiden perustavana ideana on, että yhtiön omistajat eivät vastaa koko omaisuudellaan yhtiön veloista, vaan pelkästään sijoittamallaan pääomalla. Tämä käytännössä mahdollisti suuret yhtiöt, jotka tekivät pitkäaikaisia sijoituksia. Jos joka ikinen omistaja olisi koko omaisuudellaan vastannut yhtiön kaikista veloista, sijoittaminen olisi ollut hyvin riskialtista. Osakeyhtiö toi mukanaan toisenlaisen ongelman koskien lainaamista. Osakeyhtiölle ei kannata lainata ilman vakuuksia, koska yhtiön mennessä konkurssiin voi lainaaja jäädä ilman rahojaan. Niinpä yhtiön omaisuutta ja vakavaraisuutta käytettiin vakuutena, jotta yhtiölle saataisiin lainarahaa. Mutta miten lainaaja pystyi uskomaan tähän taloudelliseen tietoon? Yhtiöhän saattoi helposti valehdella (Matthews

2006, 6). Niinpä keksittiin puolueeton taho varmistamaan yhtiön taloudellinen tila: tilintarkastaja.

Nykyään tilintarkastus on keskeinen instituutio tilinpäätösinformaation oikeellisuuden ja avoimuuden varmistamisessa sekä pääomamarkkinoiden luotettavuuden takaamisessa. (KHT-yhdistys). Tomperin mukaan tilintarkastus palvelee ennen muuta luottamuksen säilymistä eri osapuolten välillä (Tomperi 2009, 10). Kun riippumaton, ammattitaitoinen tilintarkastaja on tarkistanut yhtiön tai yhdistyksen hallinnon, kirjanpidon ja muun oleellisen aineiston, voivat kolmannet osapuolet luottaa siihen, ettei tilinpäätös sisällä olennaisia virheitä. Tämä on erittäin tärkeätä markkinoiden toimivuuden kannalta. On vaikea kuvitella, miten nykyisenkaltainen talousjärjestelmä voisi toimia ilman tilintarkastusta.

Viime aikoina on tullut esille enemmän myös tilintarkastuksen yhteiskunnallinen merkitys, kun aiemmin oli painottuneena tilintarkastuksen merkitys osakkeenomistajien ja velkojien turvana. Nykyään tilintarkastuslaissakin, 4 luku 20 §, todetaan: ”Tilintarkastajan on suoritettava tässä laissa tarkoitetut tehtävät ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen” (alleviivaus tutkijan). Eli tilintarkastus nähdään tärkeänä koko yhteiskunnan edun takia. Tämä on viimeaikainen kehitys, yleisen edun huomioon ottaminen on laissa uutuus. Se ilmentää muuttunutta käsitystä tilintarkastajan roolista (Halila & Tarasti 2011, 556).

3.2 Tilintarkastuksen edellytykset

Jotta tilintarkastajan lausuntoihin voitaisiin luottaa, pitää tilintarkastajalla olla tiettyjä edellytyksiä. Tilintarkastuslain 4 luku määrittää, mitkä ovat nämä perusedellytykset. Lisäksi hyvä tilintarkastustapa täsmentää lakia tietyissä tilanteissa.

Tilintarkastajan tulee olla tarkastettavasta kohteesta riippumaton. Tämä on hyvin perustavanlaatuisen edellytys sille, että tilintarkastaja voi tehdä työnsä hyvin, ja toisaalta sille, että ulkopuoliset tahot voivat luottaa tilintarkastajien lausuntoihin. Juuri tämän takia tilintarkastajat eivät voi milloinkaan olla tarkastettavan yhtiön tai yhdistyksen palkkalistoilla, vaan tilintarkastuspalvelut ostetaan ulkopuolisilta tilintarkastajilta tai tilintarkas-

tusyhteisöiltä. Tilintarkastuslain 4 luvun 24 § toteaa, että ”Jos edellytykset riippumattomaan toimintaan puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa tai luovuttava siitä.” Saman lain 4 luvun 25 § käsittelee tilanteita, joissa tilintarkastaja on esteellinen. Siinä tärkeimpinä ovat erilaiset riippuvuussuhteet tarkastuskohteeseen ja sukulaisuussuhteet henkilöihin, jotka ovat määräävässä asemassa tarkastuskohteessa.

Mielenkiintoista on, että tilintarkastuslain 4 luvun 25 § alkaa: ”Tilintarkastaja ei ole 24 §:ssä tarkoitettulla tavalla riippumaton ainakaan jos..” (alleviivaus kirjoittajan). Laki luettelee siis ne tilanteet, joissa riippumattomuus on varmasti jo mennyt ja esteellisyys alkanut. Missään tilintarkastusta käsittelevissä kirjoissa ei ole tarkkaan sanottu, mitkä ovat ne muut tilanteet, joissa tilintarkastaja on estynyt, ja käytännössä rajanvetoa voi olla mahdotonta tarkalleen tehdä. Esimerkiksi on selkeää, että jos tilintarkastajalla on hyvin läheinen ystävyysuhde tarkastettavan kohteen puheenjohtajaan, hän ei ole täysin riippumaton. Mutta olisi kohtuutonta vaatia, varsinkin pienemmällä paikkakunnilla, että tilintarkastaja ei olisi hyvänpäiväntuttu tarkastuskohteen kirjanpitäjän kanssa. HAAGA-HELIAn laskentatoimen lehtori Jorma Soppi vastasi esteellisyyttä koskevaan kysymykseen, että jos on sellainen tilanne, että tilintarkastaja joutuu miettimään onkohan hän mahdollisesti estynyt, niin siinä vaiheessa on jo parempi olla vastaanottamatta toimeksiantoa.

Riippumattomuus ei ole pelkästään sitä, että tilintarkastaja ei ole esteellinen. Riippumattomuus tarkoittaa myös tilintarkastajan vapautta valita toimeksiannon puitteissa tarkastuskohteet, tarkastuksen laajuus ja tarkastusmenetelmät (Tomperi 2009, 10). Suorittaessaan siis lakisääteistä tilintarkastusta tilintarkastaja voi siis kohtuuden rajoissa määrätä, mitä kaikkea hän tarkastuskohteesta tarkastaa. Jos tarkastettava voisi määrätä tilintarkastuksen laajuuden, olisi pelko, että tarkastuksen ulkopuolelle jäisi mahdollisesti oleellisia eriä.

Tilintarkastajan tulee olla ammattitaitoinen, jotta hän voi toimia ammatissaan. Tämä oli suuri syy ns. ”maallikkotilintarkastajien” poistumiseen, kun tilintarkastuslaki uudistui vuonna 2007, kuten hallituksen esityksessä tilintarkastuslain uudistamisen esityksessä kappaleessa 3.2.2. todetaan (HE 194/2006). Käytännössä ammattitaitoisuus todistetaan

siten, että tilintarkastajan on pitänyt saada joko HTM- tai KHT-tutkinto. Tutkinnot ovat varsin haastavia. Esimerkiksi vuonna 2012 HTM-tutkintoon osallistuneista 65 kokeesta 19 läpäisi tutkinnon, eli alle 30 % (Tilintarkastuslautakunta). Ammattitaito ei kuitenkaan ole pysyvää, vaan tilintarkastuslain 4 luvun 21 §:n mukaan tilintarkastaja on velvollinen pitämään yllä ja kehittämään ammattitaitoaan. Tämä on hyvin luontevaa, tilintarkastaja voi olla toimessaan vuosikymmeniä, ja sinä aikana lainsäädäntö voi muuttua pariinkin kertaan, puhumattakaan yhtiöiden toimintaympäristöstä.

Tilintarkastuslain 4 luvun 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastuslaissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan. Hyvä tilintarkastustapa kuulostaa laajalta ja moniselitteiseltä asialta, mutta käytännössä se tarkoittaa, että tilintarkastaja noudattaa työssään sekä Tilintarkastuslautakunnan että kansainvälisiä standardeja. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (TILA) hyväksyy KHT-tilintarkastajat ja valvoo heitä. TILAn viranomaistehtävät perustuvat tilintarkastuslakiin. KHT-yhdistys toteaa, että lakisäätöisessä tilintarkastuksessa hyvä tilintarkastustapa edellyttää kansainvälisten tilintarkastusstandardien (ISA-standardit) noudattamista (KHT-yhdistys). International Federation of Accountants (IFAC), eli Kansainvälinen tilintarkastajien yhteistyöjärjestö, on tehnyt kansainväliset tilintarkastusstandardit eli ISA-standardit. Nämä ovat yleisesti hyväksytyjä tilintarkastuksen tekemistä ohjaavia standardeja, jotka muun muassa EU on hyväksynyt tilintarkastuksen pohjaksi. Hyvä tilintarkastustapa on siis laaja kokonaisuus, ja sen sisältö saattaa muuttua ajan kuluessa. Tilintarkastaja-ammattikunnan piirissä kehitetyt normit ovat hyvän tilintarkastustavan määräytymisessä keskeisellä sijalla (Halila & Tarasti 2011, 556). Sen takia hyvää tilintarkastustapaa ei ole lakitasolla tarkemmin määritelty.

Tilintarkastaja on työssään tekemisissä merkittävien ja salaisten taloudellisten tietojen sekä yrityssalaisuuksien parissa. Niinpä tilintarkastuslain 26 §:ssa todetaan, että tilintarkastaja tai hänen apulaisensa ei saa ilmaista ulkopuoliselle tilintarkastuslaissa tarkoitettua tehtävää suorittaessaan tietoonsa saamaa seikkaa. Salassapitovelvollisuus on tärkeä periaate, koska muutenhan yritykset eivät voisi pitää liikesalaisuuksiaan turvassa. Tietysti salassapitovelvollisuus ei estä tilintarkastajaa, jos hänen pitää jonkin muun lain nojalla antaa viranomaisille selville saamaansa tietoa tai kun hän raportoi yhtiön tai yhdistyksen johdolle.

3.3 Kohtuullinen varmuus & olennaisuus

On mielenkiintoinen filosofinen kysymys, voidaanko mitään koskaan tietää täysin varmasti. Kuitenkin elämme käytännön maailmassa, ja tilintarkastajan on pakko antaa lausunnot kohtuullisessa ajassa ja ilman, että aikaa ja rahaa tuhlaantuu liikaa. Miten hän voi sitten olla varma, että tilinpäätös, kirjanpito ja hallinta ovat olleet täysin oikein? Käytännössä on mahdotonta koskaan täysin varmistua siitä, että mitään virhettä ei ole missään vaiheessa sattunut. Tämän takia tilintarkastuksessa puhutaan kohtuullisesta varmuudesta (Tomperi 2009, 12).

”Tilintarkastuksen tavoitteena onkin hankkia kohtuullinen (reasonable) varmuus siitä, ettei tilinpäätöksessä ole tahallisesti tai tahattomasti aiheutettua olennaista virhettä tai puutetta (Tomperi 2009, 12).” Ei siis täydellistä varmuutta, joka on käytännön elämässä mahdotonta, vaan kohtuullinen varmuus, joka on saavutettavissa järkevin kustannuksin.

Edellisessä lainauksessa tuli myös esiin toinen tärkeä asia käytännön tilintarkastustyön kannalta, olennaisuus. Olennaisuuden käsite on ensisijaisen tärkeä tilintarkastustoimien sisällön määrittämisessä sekä havaittujen virheiden ja puutteiden vaikutuksen arvioinnissa (Perälä & Perälä 2006, 346). Olennaisuuden määrittelemisen ei ole yksiselitteistä, eikä aina helppoa. On täysin selvää, että pienelle yritykselle hyvinkin olennainen summa ei olisi millään tavalla merkittävä esimerkiksi Nokian tuloksessa. Olennaisuus riippuu eniten tarkastuskohteen koosta, mutta myös toimialasta ja muista tekijöistä. On osa tilintarkastajan ammattitaitoa osata määrittää ennen tilintarkastukseen ryhtymistä olennaisuusraja, jonka perusteella voi esiin tulleita mahdollisia virheitä arvioida, ovatko ne kokonaisuuden kannalta olennaisia vai eivät. Tilintarkastuksen suunnittelua varten on arvioitava olennaisuutta sekä laadullisesta että määrällisestä näkökulmasta. Tämän arvion perusteella tilintarkastaja voi kohdistaa huomionsa merkittävimpiin seikkoihin. (Tomperi 2009, 41)

Olennaisuuden määrittely on tärkeätä, jotta tilintarkastaja osaa antaa oikeanlaisen tilintarkastuskertomuksen. Esimerkiksi jos tilintarkastaja on määrittänyt yhdistys X:n koh-

dalla olennaisuusrajaksi 10 000 euroa, niin vaikka hän havaitsisi, että tilinpäätöksessä on 5 000 euron suuruinen virhe, voi tilintarkastaja silti antaa vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen. Tietysti tilintarkastajan on myös huomautettava virheestä, jotta se voidaan korjata. Sen sijaan jos X:n tilinpäätöksessä olisi ollut 15 000 euron suuruinen virhe, olisi tilintarkastajan pitänyt, olettaen, että virhettä ei enää tähän tilinpäätökseen pystytä korjaamaan, antaa joko ehdollinen tai kielteinen lausunto.

3.4 Tilintarkastusprosessi

Tilintarkastus on prosessi, jonka aikana tilintarkastaja käy läpi tarpeelliset tiedot tarkastettavasta kohteesta, jotta hän saa kohtuullisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätökseen sisälly olennaista virhettä tai puutetta. Tilintarkastusprosessista ei ole tilintarkastuslaissa mitään mainintaa - korkeintaan se, että tilintarkastusta suorittaessa pitää noudattaa hyvää tilintarkastustapaa. Hyvään tilintarkastustapaan kuuluu nykyään, että tilintarkastus tehdään tietyn prosessin mukaan, jotta tarvittaessa voidaan myöhemmin todentaa, mitä on tarkastettu ja millä tavalla. Samasta syystä tilintarkastajien pitää tehdä tarkastuksestaan tilintarkastusmuistio tai muistioita (Tomperi 2009, 41–49).

KHT-yhdistys jakaa tilintarkastusprosessin kolmeen työvaiheeseen:

1. Suunnittelu
2. Toteuttaminen
3. Raportointi

(KHT-yhdistys)

Tämä on ehkä vähän karkea ja luonnonomainen prosessikaavio. Soile Tomperi on tehnyt vastaavanlaisen, mutta yksityiskohtaisemman tilintarkastusprosessin kuvauksen, jota käsitellään seuraavaksi (Tomperi 2009, 41–49).

3.4.1 Suunnittelu

Tarkastuksen suunnitteluvaihe on tärkeä. Riittävä suunnittelu auttaa varmistamaan, että tilintarkastuksen tärkeisiin kohteisiin kiinnitetään asianmukaista huomiota, mahdolliset

ongelmat havaitaan ja työ valmistuu aikataulun mukaisesti. (Tomperi 2009, 41). Suunnitteluvaiheessa tilintarkastaja laatii ensin kokonaisstrategian, joka ottaa huomioon tarkastuskohteen koon, toiminnan luonteen, kirjanpitojärjestelmän, riskit, olennaisuuden jne. Kokonaisstrategia on siis eräänlainen ylälajin kuvaus tarkastuskohteesta, ja sen avulla voidaan esimerkiksi suunnitella työnjakoa tai miettiä tarvittavia resursseja. Jos tarkastettavana on pieni kohde, ei tähän vaiheeseen tarvitse käyttää paljoa aikaa.

Tilintarkastussuunnitelma on yksityiskohtaisempi kuin kokonaisstrategia. Sekin kuuluu suunnitteluvaiheeseen, mutta vastaa enemmän ja tarkemmin kysymykseen, mitä tarkastetaan, ja miten. Tilintarkastussuunnitelma sisältää kuvauksen suunniteltujen tilintarkastustoimenpiteiden luonteesta, ajoituksesta ja laajuudesta (Tomperi 2009, 41–49). Sekä kokonaisstrategiaa että tilintarkastussuunnitelmaa pitää päivittää, jos käy ilmi joitain odottamattomia seikkoja, eivätkä ne ole siten kiveen hakattuja.

Koska eri yhtiöt ja yhdistykset toimivat hyvin eri aloilla, on tärkeää, että tilintarkastaja muodostaa käsityksen yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä (Tomperi 2009, 41–49). Jotta tilintarkastaja pystyisi arvioimaan yhteisöä koskevia riskejä, pitää hänen ensin ymmärtää sitä toimintaympäristöä, missä yhteisö toimii. Esimerkiksi hiihtokeskuksella on hyvin erilaiset riskit kuin lentoyhtiöllä. Ainakin seuraavat seikat ovat tärkeitä toimintaympäristössä: markkinat, kysyntä, hintakilpailu, kapasiteetti, alan kausivaihtelut, toimialaa koskevat erityissäädökset tai lait.

Eri yhteisöt voivat myös olla hyvin erilaisia, vaikka toimisivatkin samalla toimialalla. Tämän takia tilintarkastajan on myös perehdyttävä yhteisön toiminnan luonteeseen. Vaikuttavia seikkoja ovat ainakin omistuspohja, hallintojärjestelmä, konsernirakenne, onko yhteisö valmistusyritys vai jälleenmyyjä, tuotteet ja markkinat, suurimmat asiakkaat ja sopimukset, markkinaosuus, kilpailijat, tuotteen maine ja tilauskanta sekä sijoitus- ja rahoitusasiat (Tomperi 2009, 41–49). Kuten listasta näkyy, yhteisön toimintaan vaikuttavat monet asiat, ja tilintarkastajan on oltava niistä mahdollisimman tietoinen, jotta hän osaa tehdä oikeanlaiset tarkastustoimenpiteet ja myöhemmin arvioida yhteisön riskejä.

3.4.2 Toteuttaminen

Kun on tehty kokonaisstrategia ja sen jälkeen tilintarkastussuunnitelma, voi tilintarkastus edetä varsinaiseen toteuttamisvaiheeseen. Toteuttamisvaiheessa on monia osatekijöitä, ja näiden tarkastaminen ei välttämättä etene aina tässä järjestyksessä. Lisäksi yrityksen koko määrää paljon, kuinka paljon eri vaiheisiin käytetään aikaa (Tomperi 2009, 41–49). Esimerkiksi pienessä yrityksessä, jossa yrityksen omistaja on aktiivisesti mukana päivittäisessä toiminnassa, ei sisäinen valvonta ole todennäköisesti yhtä tärkeätä kuin isossa monimutkaisessa organisaatiossa.

Tilintarkastajan pitää myös tarkistaa yhteisön sisäinen valvonta. Sisäinen valvonta on prosessi, jonka tavoitteena on taloudellisen raportoinnin luotettavuus, toiminnan tehokkuus ja taloudellisuus sekä sovellettavien lakien ja määräysten noudattaminen (Tomperi 2009, 41–49). Sisäinen valvonta on erilaista erilaisissa ja erikokoisissa yhtiöissä. Yksinkertaisimmillaan sisäinen valvonta voi olla sitä, että henkilö, joka hoitaa tilaukset, ei tee laskujen maksamista. Kun nämä työt on erotettu toisistaan, on yhden henkilön vaikeampi esimerkiksi huijata yhteisöä ylisuurilla laskuilla, josta hän itse saisi taloudellista hyötyä. Suuremmissa yhteisöissä on usein oma sisäisen valvonnan osasto, joka aktiivisesti pyrkii vastaamaan tunnettuihin liiketoiminnanriskeihin. Joka tapauksessa tilintarkastajan tulee erityisen huolellisesti tarkastaa yhteisön oma sisäinen valvonta, koska toimiessaan se estää paljon virheitä ja väärinkäytöksiä. Sisäisen valvonnan osatekijöitä ovat ainakin valvontaympäristö, yhteisön riskienarviointiprosessi, tietojärjestelmät, kontrollitoiminnot, kommunikointi ja kontrollien seuranta.

Yksi tärkeä osa tilintarkastusta on yhteisön hallinnon tarkastaminen. Vaikka kirjanpito ja tilinpäätös olisivat oikein, jos hallinnossa on virheitä, pitää näistä tilintarkastajan esittää huomautus ja vakavista virheistä antaa mukautettu tai kieltävä tilintarkastuskertomus. Yhteisön hallintoa tarkastaessaan tilintarkastajan tulee tutustua ainakin yhteisön kokousten pöytäkirjoihin, toimintakertomukseen ja toimintasuunnitelmaan. Hallinnon tarkastukseen kuuluu myös selvittää, onko yhteisössä toimittu vahvistetun talousarvion puitteissa (Perälä & Perälä 2006, 348). Hallinnon tarkastus on tärkeätä, koska muuten toimiva johto voisi tehdä mitä tahansa, kunhan se olisi kirjanpidollisesti oikein.

Tilintarkastuksen käytännössä isoin ja usein näkyvin osa ovat arvioituihin riskeihin vastaavat tarkastustoimenpiteet. Tällä tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja hankkii tilintarkastusevidenssiä, esimerkiksi tarkistaa tilioitteesta, että kirjanpidon mukaan maksetut laskut ovat oikeasti maksettuja, oikeaan paikkaan ja oikean suuruisina. Tässä osiossa on kaksi erilaista lähestymistapaa, kontrollien testaaminen ja aineistotarkastustoimenpiteet. Yleensä kumpiakin käytetään, ja tilintarkastajan ammattiosaaminen sekä yhteisön tilanne määräävät, kumpaa niistä painotetaan. Aineistotarkastus ja kontrollien testaus tuottavat erilaista informaatiota eri tilintarkastuskohteissa. Esimerkiksi myyntituottojen tarkastamisessa kontrollien testaaminen saattaa tuottaa aineistotarkastusta parempaa evidenssiä (Tomperi 2009, 41). Kontrollien testaamisessa selvitetään kontrollien tehokkuutta. Esimerkiksi, estääkö tietokoneohjelma automaattisesti laskun tuplamaksamisen, tai, onko kaikilla työntekijöillä oikeus päästä muuttamaan kirjanpitoa. Hyvin toimivat kontrollit ehkäisevät olennaisten virheiden ja väärinkäytösten riskiä, ja ovat sen takia tärkeitä.

Aineistotarkastustoimenpiteet tarkoittavat liiketapahtumien yksityiskohtaista ja analyttistä tarkastusta. Aineistotarkastustoimenpiteet voivat olla yksittäisten tapahtumien tarkastamista tai analyttisiä tarkastustoimenpiteitä (Tomperi 2009, 41). Yksittäisten liiketapahtumien tarkistaminen on periaatteessa helppoa, ja sitä on suotava tehdä aina jonkin verran. Käytännössä pienessäkin yhteisössä tulee vuodessa monia tuhansia liiketapahtumia, ja niiden kaikkien läpikäyminen olisi tavattoman aikaa vievää ja suureksi osaksi turhaa. Tilintarkastajan tavoitteena ei ole havaita tai raportoida pieniä virheitä, joilla yhteenlaskettunakaan ei ole olennaista vaikutusta oikean ja riittävän kuvan muodostumiseen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (Perälä & Perälä 2006, 348). Tilintarkastaja voi vaikka rajoittaa tarkastuksen isoimpaan 25 prosenttiin liiketapahtumista, ja ottaa niistä satunnaisotannan tarkastettavaksi. Analyttisellä tarkastuksella voidaan tarkistaa suuria määriä liiketapahtumia ja ottaa epäselvät tai omituiset tapahtumat tarkastettaviksi.

3.4.3 Raportointi

Kun tilintarkastaja on saanut kerätyksi tyydyttävän määrän tilintarkastusevidenssiä, on hän velvollinen raportoimaan löydöksistään. Tilintarkastuslain 14–16 §:ssä luetellaan

kolme lain velvoittamaa raportointimuotoa: tilinpäätösmerkintä, tilintarkastuskertomus ja tilintarkastuspöytäkirja.

Tilinpäätösmerkintä on yksinkertaisesti alkuperäiseen tasekirjaan tehtävä merkintä siitä, että tästä kyseisestä tilikaudesta on tehty tarkastuskertomus. Tilintarkastuslain 3 luvun 14 § määrää, että kun tilintarkastus on tehty, tilintarkastajan on tehtävä siitä tilinpäätökseen merkintä, jossa viitataan tilintarkastuskertomukseen. Koska tilintarkastuksen tarkemmat tulokset esitetään tilintarkastuskertomuksessa, ei tilinpäätösmerkintä saa sisältää mitään arvostelua, vaan pelkästään allekirjoituksen ja viittauksen kertomukseen.

Tilintarkastuskertomus on varsinaisesti se raportti, joka tulee tilintarkastuksesta julkisuuteen. Tilintarkastuslain 15 § määrää, että tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta päivätty ja allekirjoitettu tilintarkastuskertomus. Tilintarkastuskertomuksessa on yksilöitävä sen kohteena oleva tilinpäätös sekä ilmoitettava, mitä tilinpäätössäännöstöä tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu.

Tilintarkastuskertomuksessa on ilmoitettava kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattamisesta. Tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, ja ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia. Tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastajan on myös esitettävä huomautus, jos joku vastuvelvollinen on syylistynyt tekoon, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä kohtaan, tai rikkonut lakia, yhtiöjärjestyä, yhtiösopimusta tai toiminut muuten sääntöjen vastaisesti.

Tilintarkastuskertomus voi olla joko vakiomuotoinen, mukautettu tai kieltävä. Kiteytysti, vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus voidaan antaa silloin, kun mitään ongelmia, virheitä tai väärinkäytöksiä ei ole ilmennyt, eikä ole mitään aihetta huomautuksiin tai lisätietoihin. Tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot tarkistuskohteen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (Tomperi 2009, 41–49).

Mukautettu tilintarkastuskertomus annetaan silloin, kun on tullut esiin joku asia, jonka takia ei voida antaa vakiomuotoista kertomusta, mutta asia ei ole niin suuri, että olisi aiheutta antaa kokonaan kielteinen lausunto. Vaikuttava asia voi olla yksittäinen taikka monen pienemmän asian summa. Mukautetussa tilintarkastuskertomuksessa voi olla jokin huomautus tai lisätieto vakiomuotoisen kertomuksen lisäksi. Mukautetun lausunnon perusteet on aina ilmoitettava omassa kappaleessaan (Tomperi 2009, 41–49).

Kielteinen lausunto tarkoittaa, että tilintarkastaja on havainnut joitain suuria puutteita tai virheitä yhtiön kirjanpidossa, tilinpäätöksessä tai hallinnossa. Tilintarkastaja toteaa tällöin, ettei ehdollinen kertomus toisi riittävästi esiin tilinpäätöksen harhaanjohtavuutta tai puutteellisuutta (Tomperi 2009, 161). Tästä on esimerkkinä se, että tilinpäätöksen jokin merkittävä erä on lain mukaan laskettuna yli 10 % suurempi tai pienempi kuin tilintarkastajalla ilmoitetussa tilinpäätöksessä, tai että yhteisön johto on tietoisesti vääristellyt kirjanpitoa.

Tilintarkastuspöytäkirja on tilintarkastajan kirjallinen informointi yhteisön johtoelimelle. Tilintarkastuslain 16 § kertoo, että tilintarkastaja voi esittää hallitukselle, hallintoneuvostolle, toimitusjohtajalle tai muulle vastuuvolliselle huomautuksia seikoista, joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuspöytäkirja ei ole julkinen, ja asianmukaisen elimen on käsiteltävä se seuraavassa kokouksessaan. Käytännössä tilintarkastuspöytäkirjassa usein annetaan lisätietoa tai tarkennetaan tietoja, jos tilintarkastaja on antanut mukautetun tai kielteisen tilintarkastuskertomuksen. Tilintarkastuspöytäkirjaa voidaan myös käyttää johdon informoimiseen pienemmistä epäselvyyksistä tai rikkeistä, jotka eivät ole estäneet antamasta vakiomuotoista lausuntoa (Horsmanheimo & Steiner 2002, 275). Esimerkkinä vaaralliset työyhdistelmät, vähäiset toimivallan ylitykset, omaisuuden arvostusvirheet, palkkakirjanpidon puutteet tai teot ja laiminlyönnit, joista ei ole odotettavissa vahingonkorvausvelvollisuutta.

3.5 Tilintarkastus yhdistyksissä

Yhdistyksiä koskee sama kirjanpitolaki kuin yhtiöitäkin. Kirjanpitolain 1 luvun 1 §:n (30.12.1997/1336) mukaan jokainen, joka harjoittaa liike- tai ammattitoimintaa, on tästä toiminnastaan kirjanpitovelvollinen. Kirjanpitovelvollisia ovat kuitenkin aina yhdis-

tys, asumisoikeusyhdistys ja muu sellainen yhteisö. Samoin tilintarkastuslaki on yhtiöille ja yhdistyksille sama. Yhdistyslain 6 luvun 38 § kertoo, että yhdistyksen tilintarkastuksesta on voimassa, mitä yhdistyslaissa ja tilintarkastuslaissa (459/2007) säädetään (16.7.2010/678). Kyseessä on siis vain viittauslaki toiseen lakiin, ja yhdistyksen tilintarkastus on lakitasolla sama kuin yhtiöillä. Käytännössä kuitenkin yhtiöiden ja yhdistysten tilintarkastuksessa on joitain eroavaisuuksia.

Tilintarkastuslaissa määrätään kolmesta kokorajasta, joista kahden ylittyessä kahdelta vuodelta tulee yhteisön valita tilintarkastaja. Yksi näistä kolmesta kriteeristä on, että palveluksessa on keskimäärin yli 3 henkilöä (13.4.2007/459). Yhtiöissä tämä määritelmä on kohtuullisen itsestään selvä; lasketaan vain, kuinka monta ihmistä on yrityksen palkkialistalla keskimäärin. Sen sijaan yhdistyksissä tämä ei aina ole niin selkeätä. Oletetaan, että on yhdistys, joka täyttää toisen kolmesta tilintarkastukseen velvoittavasta kriteeristä, mutta toista ei. Yhdistyksellä on palveluksessaan 2 kokoaikaista henkilöä, ja yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja saa yhdistykseltä palkkiota tehtävänsä suorittamisesta. Nyt se, onko yhdistys tilintarkastusvelvollinen ollenkaan, määräytyy sen perusteella, onko puheenjohtaja ”palveluksessa”. Tähän ei ole selkeätä sääntöä. ”Laissa tarkoitettu henkilöluku ei tarkoita henkilötyövuosia. Palveluksessa olevan ei tarvitse olla päätoiminen, mutta pienehköä palkkiota saava ei ole palveluksessa oleva (Halila & Tarasti 2011, 552)”. Sillä, saako puheenjohtajaa palkkaa vaiko hallituspalkkiota, ei ole relevanssia tässä asiassa. Eli käytännössä yhdistyksen tilintarkastusvelvollisuuden ratkaisee hallituksen puheenjohtajan palkkion suuruus ja se, kuinka paljon hän tosiasiallisesti käyttää aikaa yhdistyksen asioiden hoitoon.

Yhtiöissä voi olla sisäinen tarkastaja tai useita tarkastajia. Isoimmissakin yhdistyksissä tämä on ilmeisesti hyvin harvinaista. Sen sijaan joissain yhdistyksissä jäsenet haluavat lisävarmistusta, että yhdistys oikeasti tekee jäsenistön toivomia asioita. Myös niin voidaan menetellä, että pakollisen tilintarkastajan rinnalla toimii yhdistyksen omaan tahdonmuodostukseen perustuvalla tavalla toiminnantarkastaja (Halila & Tarasti 2011, 553). Jos näin on, tilintarkastajan ja toiminnantarkastajan kannattaa ennen tarkastuksen aloittamista sopia tilanteeseen sopivasta työnjaosta päällekkäisen työn välttämisen takia. Luonnollisesti kuitenkin tilintarkastaja vastaa itse täysin antamastaan tilintarkastusker-

tomuksesta. Toiminnantarkastaja antaa itse omasta työstään toiminnantarkastuskertomuksen (Vierros, Pöyhönen & Kallio 2010, 107).

Riippumattomuus on tilintarkastuksen perusedellytys yhdistyksissäkin. Tilintarkastuslaissa ei ole erikseen määräyksiä, jotka koskisivat tilintarkastajan esteellisyyttä yhdistyksiä tarkistettaessa. Oikeuskirjallisuuden mukaan tarkastettavan yhdistyksen jäsenyys ei ole esteenä tilintarkastajana toimimiselle (Halila & Tarasti 2011, 554). Oleellista on, että esteellisyyttä aiheuttavat tekijät ovat kokonaisuutta ajatellen merkityksettömiä.

Aatteelliset yhdistykset eroavat yhtiöistä ratkaisevasti siinä, että yhdistysten perimmäinen tehtävä on koettaa edistää aatteellista asiaansa, ja yhtiöiden päätavoite on voiton tuottaminen omistajilleen. Yhtiöissä on tietyllä tavalla helpompi tarkastaa, että rahoja on käytetty liiketaloudellisesti järkevästi. Pieniä poikkeuksia tietysti sallitaan, mutta yleisesti ottaen yhtiön toimivan johdon oletetaan käyttävän yhtiön varoja niin, että niistä koituu suurempi tulovirta tulevaisuudessa. Tämä idea tulee selkeästi esiin osakeyhtiölain 1 luvun 5 §:ssä, jossa sanotaan, että yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Samoin merkille pantava on osakeyhtiölain IV osan 13 luvun 8§: ”Yhtiökokous voi päättää lahjan antamisesta yleishyödylliseen tai siihen rinnastettavaan tarkoitukseen, jos lahjoituksen määrää voidaan käyttötarkoitukseen sekä yhtiön tilaan ja muihin olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena. Hallitus saa käyttää sanottuun tarkoitukseen varoja, joiden merkitys yhtiön tila huomioon ottaen on vähäinen.” Eli vaikka tarkoitus olisi kuinka hyvä tahansa, yhtiö ei sitä voi tukea kuin kohtuullisesti.

Sen sijaan yhdistyksien perimmäinen tarkoitus on asiansa edistäminen. Loogisesti yhdistyskään ei saisi käyttää rahojaan ihan mihin tahansa, vaan asiansa edistämiseen muodossa tai toisessa. Tilintarkastaja pyrkii työssään muun muassa vakuuttumaan siitä, että menot on suoritettu tulojen hankkimiseksi, aatteellisen tehtävän toteuttamiseksi tai että ne ovat perustuneet yhteisön kokousten päätöksiin (Perälä & Perälä 2006, 347). On helppo kuvitella tapaus, jossa tilintarkastaja on epävarma siitä, onko yhdistyksen rahoja käytetty oikein. Esimerkiksi oletetaan yhdistys X, joka sääntöjen mukaan on perustettu pääkaupunkiseudun kodittomien koirien eläintalon ylläpitämiseksi. Yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja on ilman hallituksen päätöstä lahjoittanut 10 000 euroa vastaaval-

le organisaatiolle, joka huolehtii Pietarin kodittomista koirista. Onko yhdistyksen rahoja käytetty oikein aatteellisen asian edistämiseen, vai onko hallituksen puheenjohtaja nyt vahingonkorvausvelvollinen yhdistykselle? Yksiselitteistä vastausta ei voida antaa tietämättä kaikkia yksityiskohtia, mutta varoja ei ole käytetty yhdistyksen sääntöjen mukaiseen aatteelliseen toimintaan, eikä tulevaisuudessa olettavasti tulevien tulojen hankkimiseksi. Tämä on yksi asia, jota tilintarkastajat voivat joutua miettimään tarkistaessaan yhdistyksiä.

Toisin kuin useimmat yhtiöt, useat yhdistykset saavat avustuksia. Esimerkiksi kaksi viidestä tätä tutkimusta varten haastateltua yhdistysten edustajaa kertoi, että merkittävä osa yhdistyksen tuottoja tulee avustuksista. Usein esimerkiksi julkisyhteisöiltä tai keskusjärjestöltä saadut avustukset ovat olennainen osa yleishyödyllisen yhteisön varsinaisen toiminnan rahoitusta (Vierros ym. 2010, 92). Avustuksissa on oleellista, ovatko ne yleisavustusta vai esimerkiksi tiettyyn hankkeeseen tai projektiin kohdennettua avustusta. Kummankin käsittelystä on omat kirjanpitomääräyksensä, ja tilintarkastajan pitää tarkistaa, että näitä noudatetaan. Lisäksi joihinkin avustuksiin sisältyy joitain erikoismääräyksiä, joiden ehtoihin tilintarkastajan tulee perehtyä, jotta yhdistyksen taloudellinen tila tulee esitettyä oikein. Esimerkiksi yhdistyksen tai säätiön saama yleisavustus on usein valtionavustuslain mukaista avustusta ja avustukseen voi sisältyä palautusehto, mikäli valtionavustuslain mukaisia kuluja ei ole toteutunut myönnettyä avustusta vastaavaa määrää (Vierros ym. 2010, 62).

Yhdistyksiin ja säätiöihin liittyvä erikoispiirre on mahdollisten rahastojen olemassaolo. Rahastoja voi olla monia erilaisia, mutta ne jakaantuvat kolmeen päätyyppiin kirjanpitollisesti: vapaisiin, sidottuihin ja omakatteisiin rahastoihin (Vierros ym. 2010, 72). Yksinkertaistaen, vapaat rahastot ovat sellaisia, joiden suhteen yhdistys tai säätiö voi käyttää rahoja aatteellisen asiansa edistämiseen, eikä varojen käytön suhteen ole erityisiä rajoittavia ehtoja. Sidotut rahastot ovat sellaisia, joiden käytön suhteen on joitain erityisiä sitovia määräyksiä. Esimerkiksi testamentissa on lahjoitus yhdistykselle, ja määräys, että tästä testamenttilahjoituksesta saa käyttää vain tuottoja ja vain tiettyyn erityiseen tarkoitukseen. Omakatteisissa rahastoissa on lisäksi se edellytys, että niissä varat on hoidettava erillään yhteisön muista varoista, muuten ne ovat samanlaisia kuin sidotut

rahastot (Vierros ym. 2010, 71–83). Tilintarkastajan on yhdistystä tarkistaessaan myös tarkastettava, että mahdollisia rahastoja hoidetaan niiden erityismääräysten mukaisesti.

4 Haastatteluvastauksia

Jokaiselta haastateltavalta kysyttiin kaikki kysymykset, jotka ovat lopussa liitteenä olevassa haastattelulomakkeessa. Vastaajilta myös kysyttiin teemahaastatteluihin sopivasti joskus lisäkysymyksiä tai tarkennuksia, jos tilanne sitä edellytti. Vastauksien analysoinnissa on koetettu tulkita mahdollisimman hyvin se, mitä haastateltava sanoi tai tarkoitti. Kaikki tässä kappaleessa olevat lainaukset ovat joltain haastatellulta, jollei toisin mainita.

4.1 Tilintarkastajan tehtävä

Haastatellut antoivat melko yhtenäisiä vastauksia siihen, mikä on tilintarkastajan tehtävä. Kaikilla haastatelluilla tuli vahvasti esiin laillisuusvalvonta. ”Varmistaa, että me toimimme lakien ja asetusten mukaan”, kuten eräs haastateltava asian ilmaisi. Tämä onkin tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan ydintehtäviä. Esille tuotiin myös luottamuksen rakentaminen sekä rahoittajiin että toisaalta jäsenistön, työntekijöiden ja hallituksen välille. Vastaajat kokivat, että kun toiminta ja talous on tarkastettu tilintarkastajan toimesta, kaikki voivat luottaa siihen, että asiat ovat kunnossa.

Kaksi vastaajaa toi esiin tilintarkastajan lausunnon tärkeyden siinä, että tilintarkastajat suosittelevat vastuuvapauden myöntämistä. Tämä ei enää pidä paikkaansa; uudistetun tilintarkastuslain mukaan tilintarkastaja ei ota kantaa vastuuvapauden myöntämiseen. Vastuuvapaus oli vanhassa tilintarkastuskertomuksessa yksi asia, johon yksiselitteisesti tilintarkastaja otti kantaa. Nykyään ainoastaan silloin, jos tilintarkastaja ei suosittelen vastuuvapauden myöntämistä, tästä on maininta tilintarkastuskertomuksessa. Tämä muutosta on myös kritisoitu, mm. Yrjö Tuokko kirjassaan: ”Kun osakeyhtiölaki entiseen tapaan edellyttää johdon vastuuvapaudesta ja voitonjaosta päätettäväksi yhtiökokouksessa, tulisi tilintarkastusinstituution olla se elin, joka rohkenee selvästi esittää yhtiökokoukselle oman käsityksensä asioista eikä vain olettaaman: ’Kun tilintarkastajat ovat hiljaa, asiat ovat kunnossa’. (Yrjö Tuokko 2008, 159)”

Kolme vastaajaa toi myös vahvasti esiin tilintarkastajan tärkeyden liiketalouden ja laillisuuden konsulttina. Yksi vastaaja olisi myös mielellään halunnut tilintarkastajalta enemmän neuvoja ja konsultaatiota, eli neljä haastateltua koki, että tämä on tilintarkastajan tehtävä. ”Tilintarkastaja on johdon ja hallituksen keskeinen asiantuntijakumppani.” Yhdistyksissä oli tapana ottaa yhteyttä tilintarkastajaan ennen suuria muutoksia esimerkiksi organisaatiossa. Tätä pidettiin hyvin tärkeänä ja oleellisena osana tilintarkastajan tehtävää. Tilintarkastajalta myös toivottiin kehitysvinkkejä talousasioiden järjestelyyn, tai oltiin iloisia, että tällaisia oli saatu.

4.2 Tilintarkastusprosessi

Yhdistysten koko vaikutti paljon siihen, kuinka paljon aikaa käytännön tilintarkastustyö vei ja kuinka monimutkaisena haastatellut kokivat tilintarkastusprosessin. Yhdistys E:ssä, joka oli haastatelluista yhdistyksistä pienin, tilintarkastus vei tilintarkastajalta noin puoli työpäivää vuodessa. Tilintarkastaja, toiminnantarkastaja, kirjanpitäjä ja toiminnanjohtaja kokoontuivat toimistolle, ja tarkastajat tarkastivat tositteita sekä kyselivät kirjanpitäjältä sekä toiminnanjohtajalta tarkennuksia. Yhdistys B:llä oli jo tilikauden aikaista tarkastusta, ja tilintarkastusprosessi oli selkeästi pidempi ja monimutkaisempi. Yhdistys C:llä oli tilintarkastussuunnitelma, ja tilintarkastusprosessi oli käytännössä käynnissä koko ajan.

Haastatteluista kävi ilmi, että tilintarkastus koettiin paljon tositetarkastukseksi. Haastatellut kyllä toivat ilmi, että tilintarkastukseen kuuluu paljon muutakin kuin tositetarkastusta, mutta se vaikutti vievän ainakin pääosan ajasta. Haastatteluista ei käynyt ilmi, että hallinnon tarkastamiseen tai riskien arvioimiseen olisi käytetty paljoa aikaa. Tilintarkastuskirjallisuuden mukaan kuitenkin nämä ovat myös tilintarkastajan ydintehtäviä. Tämä saattaa johtua osaksi siitä, että haastatellut yhdistykset olivat suurimmaksi osaksi kohtuullisen pieniä, jolloin hallinto on useammin välittömämpää. Toinen syy voi olla, että kaikissa yhdistyksistä oli ollut sama tilintarkastaja jo pidempään, joten oletettavasti hän tiesi hallinnon ja riskit jo edellisiltä tarkastuskerroilta. Tilintarkastajat myös todennäköisesti tekivät tilintarkastuksen valmistelua ja muuta siihen liittyvää toimistoissaan, jolloin haastatellut eivät siitä pystyneet kertomaan.

4.3 Tilintarkastajan tärkeimmät ominaisuudet

Vastajat olivat erittäin yksimielisiä tilintarkastajan tärkeimmistä ominaisuuksista. Kaikki toivat esiin ehdottomasti tärkeimpinä ammattitaidon ja asiantuntemuksen. Hieman yllättävämminkin, neljä viidestä haastatellusta nimesi toiseksi tärkeimmäksi ominaisuudeksi yhteistyökyvyt ja -taidot. Näin eräs haastateltava tiivistä asian: ”Ammattitaito on luonnollisesti kaiken lähtökohta, ja ammattitaidon tulee yhdistyä oikeanlaisiin sosiaalisiin vuorovaikutustaitoihin.” On mielenkiintoista, että neljä viidestä haastateltavasta toi vähän eri sanamuodoin saman asian esiin heti tilintarkastajan toiseksi tärkeimpänä ominaisuutena. Vastajat selvästi kokivat, että on tärkeää, että tilintarkastajan kanssa on helppo tehdä yhteistyötä. Tämä saattaa johtua siitä, että haastatellut ovat juuri niitä ihmisiä, jotka ovat käytännössä tekemisissä tilintarkastajien kanssa. Yksi vastaaja mainitsi myös kärsivällisyyden, eli sen, että tilintarkastaja jaksoi yksityiskohtaisesti selittää monimutkaiset asiat läpi. Ylipäätään tärkeätä oli se, että on helppo kommunikoida puolin ja toisin; esimerkiksi, että tilintarkastaja kysyy oikealla tavalla, jos on jotain, mikä ei vaikuta täsmäävän. Kaikki haastatellut kuitenkin korostivat sitä, että ammattitaito ja asiantuntemus ovat ensisijaisen tärkeitä.

Kaksi vastaajaa toi esiin yhdistystoiminnan tuntemisen tärkeyden. He kokivat, että yhdistys on toiminnaltaan sen verran erilainen kuin yhtiö, että pelkästään yhtiöitä tarkastava tilintarkastaja ei olisi heille sopinut. Kaksi vastaajaa mainitsi tilintarkastajan tehokkuuden ja oikeanlaisen riipeyden tärkeänä asiana. Heidän mielestään tilintarkastuspalvelut eivät ole kovin halpoja, ja he toivoivat sen takia tehokkuutta. Myös saatavilla olo mainittiin. Tilintarkastajan tulisi olla tavoitettavissa muulloinkin kuin vain tilintarkastuksen yhteydessä, jotta apua tai neuvoja olisi tarvittaessa saatavilla.

4.4 Tilintarkastuksen hyöty yhdistykselle

Tässä kysymyksessä kiteytyi se, mitä tällä tutkimuksella koetettiin selvittää. Neljä haastateltua sanoi, että yhdistys on hyötynyt paljon tilintarkastuksesta. Pari heistä ilmaisi asian hyvin vahvastikin. ”No ilman muuta! Se on ihan selvä.” ”Hyötyy ehdottomasti, ja on varsinkin menneisyydessä hyötynyt. Tilintarkastuksesta saatavilla neuvoilla on ollut tärkeä rooli toiminnan kehittämisessä.”

Mielenkiintoista oli, että tässä kysymyksessä yhdistyksen koolla tuli ensimmäisen kerran merkitystä. Yhdistys E, joka oli pieni, oli ainoa, jonka edustaja ei vastannut, että yhdistys olisi kovin paljoa hyötynyt tilintarkastuksesta. Yhdistyksen C vastaaja taas oli vahvasti sitä mieltä, että yhdistys on hyötynyt tilintarkastuksesta. Samoin kertoivat yhdistysten A, B ja D edustajat, jotka kooltaan jäivät näiden kahden ääripään väliin.

Tilintarkastuksesta saatavana hyötynä mainittiin kolme kertaa asiantuntemus, konsultaatio ja ”vihjeet” sellaisissa tilanteissa, jotka olivat yhdistykselle uusia tai harvinaisia. Esimerkkinä mainittiin tilanne, jossa taloushenkilö oli vaihtunut, jolloin tilintarkastaja oli neuvonut, mitä kaikkea tässä tilanteessa kannattaisi ottaa huomioon. Vastauksena tähän kysymykseen mainittiin luottamuksen vahvistaminen kahteen kertaan, mutta sama asia tuli kahdella muullakin vastaajalla esiin toisten vastausten yhteydessä. Koettiin, että koska tilintarkastaja on tarkistanut asiat, voivat yhdistyksen taloudenpitoon perehtymättömätkin siihen luottaa. Tämä on tärkeätä, jotta voisi muuten olla vakuuttava toiminnassaan.

Kaksi haastateltua kiitteli sitä, että tilintarkastaja oli kiinnittänyt huomion oikeisiin tai tärkeisiin asioihin. Tästä yksi vastaaja antoi esimerkin, että tilintarkastaja oli ehdottanut, että yhdistyksen yksi hallituksen jäsen olisi tositetarkastaja. Tositetarkastaja on taloushallinnon ulkopuolelta, mutta käy läpi yhdistyksen laskut ja muut tositteet, jotta ne varmasti ovat kunnossa.

4.5 Tilintarkastuksen hyöty yhdistyksen jäsenistölle

Neljä vastaajista kertoi, että yhdistyksen tilintarkastuksesta on ollut jäsenistöllekin hyötyä. Samoin kuin edellisessä vastauksessa, yhdistyksien A, B, C ja D edustajat olivat sitä mieltä, että jäsenistö on selkeästi hyötynyt tilintarkastuksesta. Yhdistyksen E toiminnanjohtaja taas oli sitä mieltä, ettei yhdistyksen jäsenistöä kovinkaan paljon ylipäättään kiinnosta talousasiat. Tutkijan mielestä tämä voi toisaalta heijastaa sitä, että yhdistyksen toiminnanjohtaja on itse paljon vastuussa käytännön talousasioista, ja niissä ei ole ollut pitkään aikaan minkäänlaisia ongelmia. Jos yhdistyksen taloushallinto ei ole kovin mo-

nimutkainen, ja se on kunnossa, tilintarkastuksen kaltaiselle kontrollille ei ehkä osata antaa arvoa.

Neljä haastateltavaa toi esiin tilintarkastuksen tärkeyden maineenhallinnan keinona ja toisaalta luottamuksen lisääjänä. ”Erittäin tärkeitä mun mielestäni!” Ideana on, että tilintarkastajan allekirjoittama lausunto on tavallaan tae siitä, että yhdistyksen talousasiat on hoidettu kunnolla. Jos talousasioissa olisi jotain vialla, menisi yhdistykseltä maine uskottavana toimijana, ja siten yhdistyksen olisi vaikeampi täyttää tavoitteensa. Jos talousasioissa olisi jotain vialla, kuluisi niiden selvittämisen paljon aikaa ja vaivaa, joka voidaan nyt käyttää yhdistyksen varsinaiseen toimintaan. Yksi haastateltu kertoi, että tilintarkastuksesta on ollut rahallistakin hyötyä, kun on osattu hoitaa talousasiat paremmin kuin todennäköisesti ilman tilintarkastusta.

Yksi haastateltava antoi hyvin mielenkiintoisen vastauksen. Hän vertasi yhdistystä samankokoiseen, eli kohtuullisen pieneen yhtiöön. Sen kokoisessa yhtiössä ei todennäköisesti ole kovin montaa omistajaa, ja omistaja tai omistajat pystyisivät kohtuullisen helposti itse tarkistamaan esimerkiksi pankkitilit ja haastattelemaan talousihmisiä. Tässä yhdistyksessä taas on monia tuhansia jäseniä, hajaantuneena ympäri Suomea. Kenelläkään yksittäisellä jäsenellä ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia perehtyä yhdistyksen käytännön taloudenpitoon. Niinpä jos tilintarkastusta ei olisi, joutuisivat jäsenet tavaltaan vain sokeasti luottamaan siihen, että työntekijät oikeasti tekevät sellaisia töitä kuin heidät on palkattu tekemään ja että yhdistyksen talous on kunnossa. Tämä on pitkälti samanlaista ajattelua kuin yksi tilintarkastuksen perustehtävistä, joka hajautetusti omistetussa osakeyhtiössä on valvoa omistajien etua. Osakeyhtiön osakkeenomistajat ja yhdistyksen jäsenet vertautuvat tässä toisiinsa. Näillä ryhmillä on tietysti paljon eroa, mutta tässä tapauksessa vertailu on kohtuullisen osuvaa. Kummankin ryhmän jäsenten voi ajatella olevan joko osakkaita tai jäseniä jonkin edun saavuttamiseksi, ja tilintarkastus varmistaa, että työntekijät työskentelevät tämän edun eteen.

4.6 Tilintarkastuksen tuoma lisäarvo

Neljä vastaajaa viidestä sanoi, että tilintarkastuksesta on tullut lisäarvoa. ”Vaikea sanoa, kun tilintarkastus on koko ajan ollut niin olennainen osa, itse ajattelee talousihmisenä, että se on selviö. Antaa luotettavuutta.”

Eräs haastateltu kertoi, että tilintarkastus auttoi pitämään yhdistyksen taloushallinnan ajan tasalla. Ilman tilintarkastusta olisi pelko, että yhdistys jää käyttämään vanhoja systeemejä, eikä niin helposti pysyisi kehityksen tahdissa. Kaksi vastaajaa toi esiin tilintarkastajan konsultoinnin arvon, erityisesti yhdistykselle vaikeammissa ja harvinaisemmissa tilanteissa. Myös kerrottiin, että tilintarkastus oli tuonut lisäarvoa monen pienemmän tekijän kautta.

5 Tyytyväisyys tilintarkastukseen

Tämän tutkimuksen toinen pääteema on, että kuinka tyytyväisiä yhdistykset ovat tilintarkastajiin. Kokevatko haastatellut, että heidän nykyiset tilintarkastajansa ovat huonoja, keskinertaisia vai hyviä? Minkälaisia kriteereitä heillä on tilintarkastajan valintaan liittyen?

5.1 Kriteerit tilintarkastajan valinnassa

Tilintarkastajan valintaa koskevien kysymysten kohdalla tuli kaikissa vastauksissa enemmän tai vähemmän esiin tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön maine. Tämä voi selittyä sillä, että kenelläkään haastatelluilla ei ollut omakohtaista kokemusta kuin parista tilintarkastajasta. Tilintarkastuspalvelu on sen verran harvinainen, tärkeä ja erikoinen tuote, että tilintarkastajien tekemää työtä on vaikea vertailla keskenään. Niinpä maine ”luotettavana toimijana” korostuu. Samoin korostuivat henkilökohtaiset kontaktit. Eräs haastateltu kertoi, että nykyinen tilintarkastaja oli tullut lähinnä edellisen tilintarkastajan suosituksen perusteella. Toinen vastaaja sanoi, että hän lähtisi kyselemään saman alan järjestöiltä, minkälaisia kokemuksia heillä on ollut tilintarkastajista. Jos jollakulla olisi omasta mielestään hyvä tilintarkastaja, vastaaja todennäköisesti suosittelisi häntä yhdistyksen hallitukselle. Johtopäätöksenä voitaneen vetää, että tilintarkastusyhteisöille on maineenhallinta tärkeää tulevien asiakkaiden saamiseksi.

Kolme haastatelluista vastasi, että olisi erittäin hyvä, jos tilintarkastajalla olisi muitakin yhdistyksiä tarkastettavana tai muuten paljon kokemusta yhdistysten tarkastamisesta. ”Kyl mä hakisin sellaista, joka on jollain tasolla tekemisissä tän alan kanssa, eli järjestöjen kanssa. Mä haluaisin, että sillä olisi jotain referenssejä, että tarkastaisi vaikkapa nuorisojärjestöjä, tai mieluummin vielä samantyyppisiä järjestöjä”. Tämä vaikuttaisi paljon, jos uutta tilintarkastajaa valittaisiin. Kaksi näistä toi esiin, kuinka erilaista yhdistystoiminta on verrattuna yhtiöihin. Yhdellä oli ollut huonoja kokemuksia aikaisemmin, kun yhdistyksellä oli ollut tilintarkastaja, joka ei ollut tarkastanut muita yhdistyksiä. Vastaaja koki, että tilintarkastaja ei ollut oikein kunnolla ymmärtänyt yhdistyksen toiminnan loogiikkaa ja eroja yhtiöihin.

Haastatellut yhdistyksistä A ja C olivat toistensa kanssa samoilla linjoilla. Molemmat painottivat kahta asiaa, asiantuntemusta sekä hintatasoa. ”Näkisin, että on kaksi keskeistä tekijää, ammattilaisuus, että tiedetään, että tässä on oikeasti pätevä ihminen tai pätevä firma oikeasti tekemään tätä juttua. Ja lisäksi sanoisin, että näin pienellä toimijalla kuin mekin ollaan, niin kyllä se kustannus- ja hintataso on meillä myös tärkeitä.” Yhdistyksen C vastaaja myös kertoi, että heillä on kriteereinä kokonaistaloudellisesti edullisin, iso toimisto, mitä he etsivät tarjouskilpailussa. Heistä isot toimistot pystyvät paremmin palvelemaan heitä, ja niissä on varmemmin vaadittava asiantuntijataso.

Yksi haastateltu kertoi, että toivoisi tilintarkastajan olevan keskusteleva ja että häneltä saisi hyviä neuvoja tai konsultaatiota. Näin olisi helpompi sitten olla yhteydessä ja hoitaa asioita.

5.2 Tilintarkastajan kriteereiden erot yhdistyksien ja yhtiöiden välillä

Kukaan vastaajista ei sanonut, että tilintarkastajan valintaan liittyvien kriteereiden välillä olisi mitään isoja eroja yhdistyksen ja yhtiön välillä. Yksi haastateltu kertoi, että hänestä organisaation koko on paljon tärkeämpi tekijä kriteerien määräytymisessä. Siis, että pienen yhdistyksen ja pienen yhtiön tilintarkastus on paljon lähempänä toisiaan kuin pienen ja suuren yhdistyksen.

Kaksi vastaajaa viittasi siihen, että yhdistys saa tukea julkisista rahanlähteistä. Niinpä tilintarkastajan olisi syytä tietää tukiin liittyviä säädöksiä ja kirjanpitoon liittyviä määräyksiä.

Yksi vastaaja sanoi, että paljon tärkeämpää on toimialan tuntemus, kuin että onko tarkastuskohteen muotona yhdistys vai yhtiö. Yhdistys toimii sellaisella toimialalla, johon liittyy paljon sääteilyä. Alaa koskevien eri lakien tuntemus on tilintarkastajalle oleellista, eikä niinkään se, onko tarkastettava yhdistys vai yhtiö. Tosin hän lisäsi, että tilintarkastajan pitää tuntea yhdistyslainsäädäntökin.

5.3 Halukkuus vapaaehtoiseen tilintarkastukseen

Kuten aikaisemmin on todettu, Suomessa tilintarkastus on lain mukaan pakollista tietyt rajat ylittävillä yhdistyksillä. Siten on vaikea arvioida aidosti, kuinka paljon yhdistykset arvostavat tai kokevat saavansa hyötyä tilintarkastuksesta, koska niillä ei ole vaihtoa tässä asiassa. Haastateltavilta kysyttiin, haluaisivatko he, että yhdistys tilintarkastettaisiin, jos sitä ei olisi jo lain mukaan pakko. Alla on kaikkien vastaajien vastaukset sattumanvaraisessa järjestyksessä.

”Haluaisin!”

”Tottakai, ilman muuta.”

”Ilman muuta, ilman muuta.”

”Pidän itse tärkeänä osana toimintaa sitä (tilintarkastusta).”

”Omien kokemuksieni mukaan, ilman muuta.”

Tämä on selvästi erittäin yhtenäinen kannanotto tilintarkastuksen etujen puolesta. Kaikki vastaajat selkeästi haluaisivat, että ne yhdistykset, joissa ovat töissä, käyttäisivät tilintarkastajan palveluita, vaikkei laki siihen pakottaisi.

Kaksi vastaaja käsitteli samaa teemaa. Yhdistyksen hallitus on lain mukaan vastuussa kirjanpidon järjestämisestä ja oikeellisuudesta. Kuitenkin ainakin niissä yhdistyksissä hallituksen jäsenet eivät normaalisti ole kovin paljoa itse tekemisissä taloushallinnon kanssa. He kokivat, että tilintarkastus on hyödyllistä myös siksi, että ilman sitä avautuisi työntekijöille liian helposti mahdollisuus väärinkäytöksiin, ja hallituksen jäsenet joutuisivat puoliksi sokeasti luottamaan siihen, että kaikki on kunnossa.

Yksi haastateltu toi esiin mielenkiintoisen havainnon, että tilintarkastus on myös tärkeä tekijä taloushallinnon standardoimisessa. Ilman tilintarkastusta olisi yksittäisten toimijoiden helppoa ruveta ratkomaan ongelmia omilla tavoillaan ja olla esimerkiksi noudattamatta Kirjanpitolautakunnan ohjeita.

5.4 Tilintarkastajan pysyvyys

Toiminnanjohtaja, talousjohtaja tai pääsihteeri ei tee itse valintaa tilintarkastajan nimitämisestä tai vaihtamisesta. Tämä päätös kuuluu yhdistyksen kokoukselle, tai jos yhdistyksen säännöt niin määräävät, valtuutettujen kokoukselle. Yhdistyslain 5 luku 23 § määrää, että yhdistyksen kokouksessa on päätettävä tilintarkastajan tai toiminnantarkastajan valitsemisesta tai erottamisesta. Yhtenä tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten yhdistysten organisaatioissa korkeimmat työntekijät suhtautuvat tilintarkastukseen. Tästä voi saada tietoa konkreettisesti kysymällä, ovatko he vaihtaneet tilintarkastajia usein, vai onko yhdistyksessä ollut sama tilintarkastaja pitkään. Kaikki vastaajat pystyivät kertomaan hyvinkin tarkasti, miksi kyseinen tilintarkastaja oli aikoinaan valittu ja miksi hänet valittiin joka vuosi uudestaan.

Kaikki haastatellut kertoivat, että kyseissä yhdistyksessä on ollut samat tilintarkastajat jo pidempään. Viimeisin varsinaisen tilintarkastajan vaihdos oli viisi vuotta sitten. Yhdessä yhdistyksessä oli ollut sama tilintarkastaja melkein 20 vuotta. Kaikki olivat olleet tyytyväisiä nykyisiin tilintarkastajiin, ja vaikutti siltä, että uudelleenvalinta oli lähinnä joka-vuotinen muodollisuus.

Kuitenkin neljä vastaaja mietti, että parin vuoden sisään todennäköisesti tapahtuu tilintarkastajan vaihdos. Syyt mahdolliseen vaihdokseen olivat yksilöllisiä, eikä niistä ollut löydettävissä minkäänlaista kaavaa.

Yhtä yhdistystä tarkastava tilintarkastaja on yksinkertaisesti lähestymässä eläkeikää, joten yhdistyksen pitää löytää hänen tilalleen joku toinen. Toisessa yhdistyksessä ollaan oltu tyytyväisiä siihen, kuinka laadukasta palvelua nykyisiltä tilintarkastajilta on saatu. Kuitenkin vastaaja koki, että he ovat aika kalliita, ja kilpailutuksessa voisi löytyä toinen tilintarkastusyhteisö, joka olisi yhtä hyvä, mutta halvempi. Sitten yhdistys voisi käyttää enemmän rahaa varsinaiseen toimintaansa.

Eräs vastaaja kertoi, että he olivat tehneet tilintarkastajan vaihdoksen viisi vuotta sitten lähinnä koska yhdistysrakenne muuttui, ja silloiset tilintarkastajat olivat olleet henkilötilintarkastajia, mutta yhdistys oli halunnut tilintarkastusyhteisön tai toimiston, koska

sellaisessa on enemmän asiantuntemusta. Vaihdos oli ollut hankala, varsinkin kun tilintarkastusta tekivät sekä uudet että vanhat tilintarkastajat jonkin aikaa yhdessä. Haastateltu toiminnanjohtaja ajatteli suositella yhdistyksen hallitukselle, että tilintarkastus kilpailutettaisiin. Syinä oli ensisijaisesti se, että ”uudet silmät havaitsevat uusia asioita.” Haluttiin, ettei tilintarkastuksesta tule rutiinia, vaan että uudet tilintarkastajat voisivat ehkä havaita uusia asioita. Toinen syy oli tuleva yhdistysrakenteen muutos.

Neljännän vaihtoa miettivän yhdistyksen toiminnanjohtajan motiivi oli lähinnä se, että sama tilintarkastaja oli ollut tarkastamasta yhdistystä jo niin pitkään. Hän kertoi, että uusi tilintarkastaja voisi sitten ehkä kertoa uusia kehittämiskohteita tai kiinnittää huomion sellaisiin asioihin, mitkä nykyiseltä tilintarkastajalta ehkä menivät tuttuuden vuoksi ohi. Toiminnanjohtaja sanoi, että kuitenkin olisi hyvä, että uusi tilintarkastaja tuntisi toimialaa laajemminkin, ja sen takia hän harkitsi, että voisi muiden saman toimialan yhdistysten kanssa miettiä vaihtoa.

5.5 Mielipiteitä nykyisen tilintarkastusjärjestelmän toimivuudesta

Neljän vastaajan mielestä nykyinen tilintarkastusjärjestelmä toimii varsin hyvin. Yksi kertoi, että hänen mielestään tilintarkastusjärjestelmä toimii kohtuullisesti. Sen eduksi sanottiin suunnitelmallisuus ja se, että tilintarkastaja hyvällä tavalla haastaa yhdistyksen.

Eräs haastateltu toi esiin, että heillä on pakollisen tilintarkastajan lisäksi myös vapaaehtoinen toiminnantarkastaja. Toiminnantarkastaja keskittyi enemmän sen tarkastamiseen, mitä yhdistys varsinaisesti tekee ja onko yhdistyksen toiminta tarkoituksenmukaista ja parhaiten jäsenkuntaa palvelevaa. Hänestä oli erittäin hyvä järjestely, että tilintarkastaja keskittyy enemmän talouspuoleen ja tarkastaa, että siellä on kaikki kunnossa, mutta että on myös yksi ihminen tarkastamassa yhdistyksen varsinaista toimintaa, jotta se olisi mahdollisimman hyvää ja tehokasta. Hän suositteli toiminnantarkastajan käyttöä myös muille samankokoisille ja samalla toimialalla toimiville yhdistyksille.

5.6 Ideoita tilintarkastuksen kehittämiseksi

Haastatelluilta tuli jonkin verran ideoita tilintarkastuksen kehittämiseksi. Yksi vastaaja toivoi, että jos organisaatiossa on ongelmia, niin tilintarkastaja puuttuisi niihin aikaisemmin. Lisäksi hän toivoi että jos tilintarkastaja huomauttaa jostain asiasta, siihen palattaisiin aikaisemmin kuin vasta seuraavan vuoden tilintarkastuksessa. Esimerkiksi kahden, kolmen kuukauden päästä voisi olla seurantakokous, jossa puhuttaisiin siitä, miten ongelman kanssa on edistytty. Yhdistyksessä ei ollut tilikauden aikaista tarkastusta. Hän myös toivoi, että tilintarkastusmuistiossa olisi ongelmien ja huomautusten lisäksi niihin mahdollisia ratkaisuehdotuksia.

Toinen haastateltu toivoi tilintarkastajilta enemmän kolmea asiaa: ”rohkeus, vastuullisuus, näkemyksellisyys.” Hänestä nykyinen tilintarkastuskertomus ja tilintarkastajien asenne on nykyään enemmän ”emme ole vastuussa mistään” kuin aikaisemmin. Vastaaja sanoi ymmärtävänsä asian, koska USA:ssa ja Euroopassakin on ollut tilintarkastuskandaaleja, mutta hänestä olisi silti hyvä, jos tilintarkastajilla olisi enemmän vastuunkantoa. Sama haastateltava toivoi, että tilintarkastajat enemmän miettivät, miten asiat saa järjestelyä lain puitteissa, kuin että heti tyrmäävät. Vastaaja painotti sitä, että haluaa todellakin, että asiat sujuvat laillisesti. Monessa asiassa on kuitenkin monia keinoja, miten asioita voi tehdä.

Yksi vastaaja toivoi tilintarkastajilta enemmän neuvomista ja konsultaatiota. Kaksi haastateltua oli tuonut esiin aikaisemmin haastattelussa, että he pitivät tärkeänä tilintarkastajan sosiaalisia taitoja. Kummankin mielestä tilintarkastukseen liittyy sosiaalisia tilanteita, ja näissä vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä. ”Se on melkoista yhteistoimintaa, itse tarkastusprosessi ja sitten löydöistä viestiminen, tai kun haetaan ratkaisuja. Se on kuitenkin yhteistyötä, yhteistoimintaa siinä on hyvä olla sosiaaliset taidot kunnossa.” ”Kyllä näkee, että sosiaaliset taidot ovat myös tilintarkastajalle tärkeitä, että on helppo keskustella.” Kumpikin painotti, että tietysti tilintarkastaja on auktoriteetti, ja että asioiden pitää olla jämpitejä ja lainmukaisia. Käytännön työskentelytilanteissa kuitenkin se, että tilintarkastaja osaa muotoilla asiat hyvin ja on muutenkin avoin ja keskusteleleva, on hyvä.

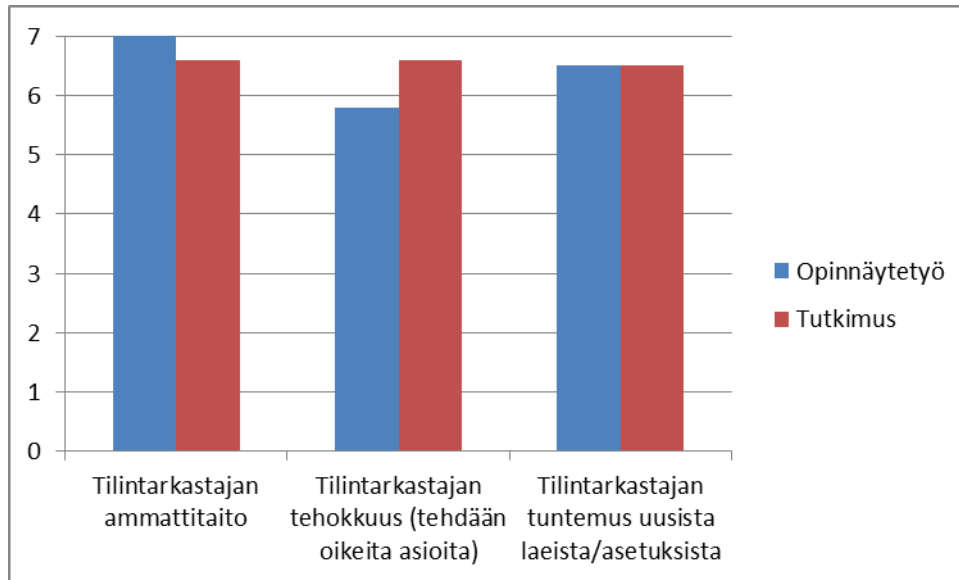
6 Vertailu tutkimukseen ”Tilintarkastusasiakkaan kokema hyöty”

Eräs tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, onko yhdistys- ja yritys ympäristöissä eroa suhtautumisessa tilintarkastukseen. HTM-tilintarkastajat ry teetti loka-marraskuussa 2012 tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa asiakkaan tyytyväisyyttä tilintarkastukseen (HTM-tilintarkastajat). Puhelin- sekä henkilökohtaisina haastatteluina toteutettuun tutkimukseen vastasi 108 yrityksen vastuuhenkilöä. Tutkimuksen teki Innolink Research Oy.

Tällä tutkimuksella ja HTM-tilintarkastajien teettämällä tutkimuksella on erilaiset tavoitteet, ja HTM-tilintarkastajien tutkimus tehtiin määrällisenä tutkimuksena, kun taas tämä tutkimus on luonteeltaan laadullinen. Lisäksi HTM-tilintarkastajien teettämä tutkimus on erittäin paljon laajempi. Tähän tutkimukseen haastateltiin vain viittä ihmistä. Viiden ihmisen otos ei ole pätevä tieteellisen tilastollisen analyysin tekoon. Tämä rajoitus on erittäin tärkeä pitää mielessä vertailua lukiessa. Kuitenkin, pitäen mielessä kriittinen ote, voidaan tehdä jonkinlaisia havaintoja siitä, kuinka tärkeänä yhdistykset numeerisesti pitivät tilintarkastuksen eri osa-alueita. Mielenkiintoista on verrata näitä HTM-tilintarkastajien teettämän kyselyn tuloksiin.

HTM-tilintarkastajien teettämässä tutkimuksessa pyydettiin vastaajia arvioimaan tilintarkastajan toiminnan tärkeimpiä tekijöitä asteikolla 1-7, jossa 1 on kaikkein vähiten tärkeä ja 7 on kaikkein tärkein. Tässä opinnäytetyössä kysyttiin haastatelluilta samoja kysymyksiä samalla asteikolla, jotta tulokset olisivat vertailukelpoisia. Vastaajat saivat myös selventää antamaansa pisteytystä sanallisilla kommentteilla. Kaikki lainaukset tässä kappaleessa ovat haastateltujen kommentteja kysymyksiin, jos ei toisin mainita.

6.1 Tilintarkastuksen ammattitaito, tehokkuus ja tuntemus uusista laeista

Kuvio 2. Vertailu osa 1

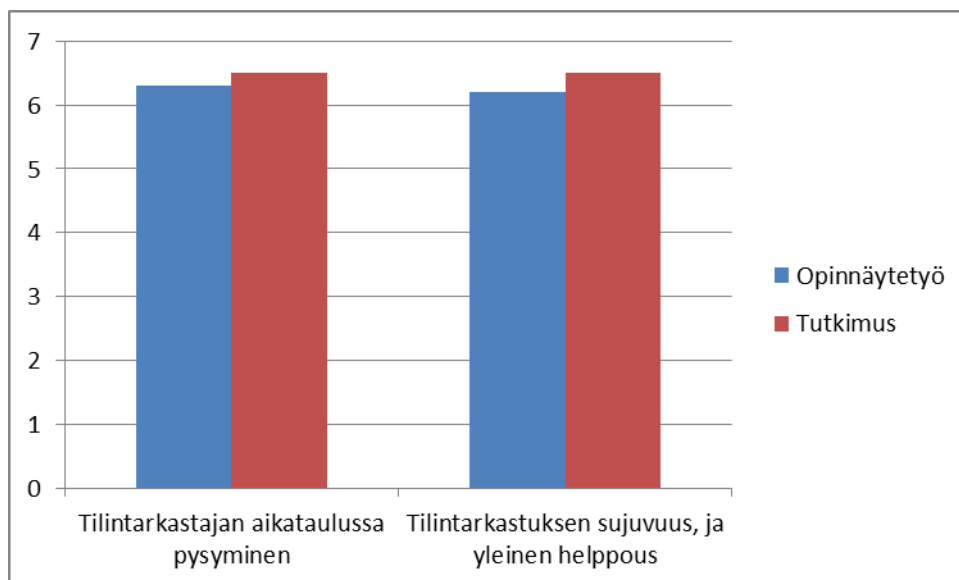
Kysymykseen ”kuinka tärkeä on tilintarkastajan ammattitaito (asteikolla 1-7)” tuli vastaukseksi tasan 7, eli kaikki haastatellut pitivät tilintarkastajan ammattitaitoa erittäin tärkeänä. Monet vielä vahvistivat sanallisesti, kuinka ensisijaisen tärkeätä tilintarkastajan ammattitaito on työssä. Tämä on hyvin samanlainen vastaus kuin HTM-tilintarkastajien tutkimuksessa saatu, siinä keskiarvo oli 6,6.

Vastaajat antoivat numeerisesti keskiarvon 5,8 tilintarkastajan tehokkuuden tärkeydelle kyseisellä asteikolla. Kuten kuvasta 1 näkyy, tämä on alempi kuin HTM-tilintarkastajien teettämässä tutkimuksessa, jossa vastauksen keskiarvoksi tuli 6,6. Yksi vastaaja selvensi antamaansa numeroa: ”jos tarkoitat tehokkuudella että tarkastetaan oikeita asioita, se ei ole niin tärkeätä, joskus voisi tehdä hyvä vähän seikkailla siellä.” Kaksi haastateltua kertoi, että heille tilintarkastajan tehokkuus ei sinällään ole niin suuri itseisarvo, koska tärkeämpää on, että asiat tehdään kunnolla ja perusteellisesti. ”Tehokkuus on subjektiivinen käsite”, kommentoi toinen heistä.

Ainoa kohta, jossa yhdistysten ja yhtiöiden edustajat antoivat täysin saman arvon, oli tilintarkastajan tuntemus uusista laeista/asetuksista. Molemmat ryhmät arvioivat tämän tärkeydeksi asteikolla arvon 6,5 keskimäärin. Yksi vastaaja kommentoi: ”ilman muuta

seitsemän, linkittyy ensimmäiseen kysymykseen, siihen asiantuntijuuden ja ammattilaisuuden kanssa.” Yhdistys C:n vastaaja kertoi, että heille tämä asia ei ole niin tärkeä, koska heillä on joka tapauksessa talon sisällä väkeä, joka seuraa lainsäädännön muutoksia. Tämä vaikutti olevan ainoa kysymys, jossa yhdistyksen koko vaikutti merkittävästi vastaukseen.

6.2 Tilintarkastuksen aikataulussa pysyminen ja sujuvuus

Kuvio 3. Vertailu osa 2

Haastatellut arvioivat tilintarkastajan aikataulussa pysymisen tärkeydeksi keskimäärin 6,3. HTM-tilintarkastajien tutkimuksessa yhtiöitten edustajat arvioivat sen tärkeydeksi 6,5. Eli tässäkin ei ollut mainittavaa eroa yhdistysten tai yhtiöiden edustajien mielipiteissä. Vähiten tärkeäksi aikataulussa pysymisen arvioinut perusteli näin vastaustaan: ”Saattaa olla, että aikataulun aikana tulee esiin joitain uusia asioita, joita ei osattu huomioida aikataulua tehdessä. Ei parane liikaa lukkiutua, koska kiireessä sattuu virheitä, ja se ei ole kenenkään etu.”

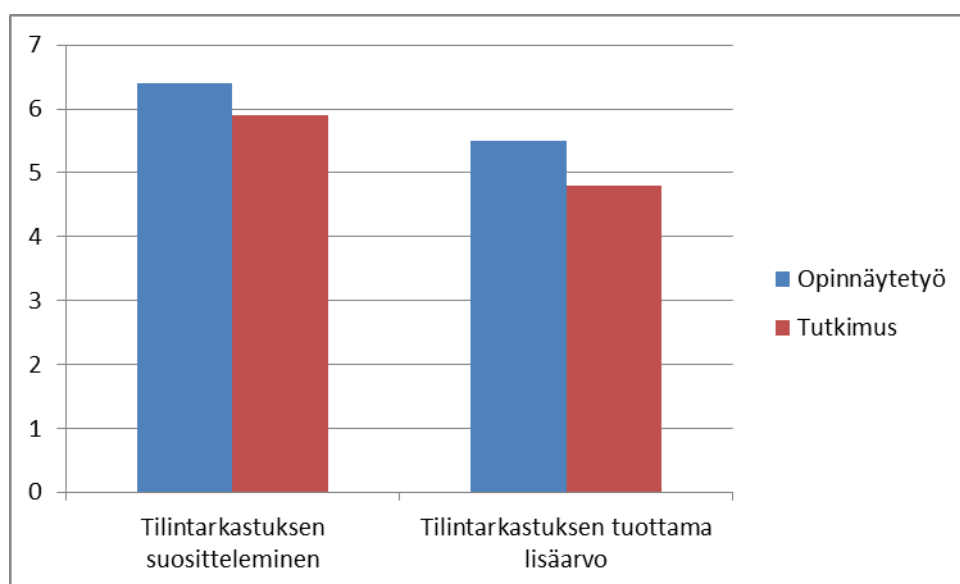
Toisaalta kaksi vastaajaa arvioi tilintarkastajan aikataulussa pysymisen tärkeydeksi erittäin tärkeän, eli seitsemän tällä asteikolla. Toinen heistä kertoi: ”Kyllä se on oleellista, että minä sitten saan ne paperit eteenpäin. Harvoin on paljoa väliä, on vain pari päivää ja sitten pitää lähettää kokouskutsut.” Eli siis tässä yhdistyksessä aikataulu oli kireä, eikä

ollut paljoo aikaa sen välillä, että hän itse sai tilintarkastusraportin ja että hänen piti lähettää vuosikokouskutsut, joiden liitteenä on tilintarkastuskertomus.

Yhdistyksien haastatellut myös pitivät vähän vähemmän tärkeänä tilintarkastuksen sujuvuutta ja yleistä helppoutta. Heidän keskiarvonsa on 6,2, ja yhtiöitten edustajien vastauksien keskiarvo oli 6,5. Yksi vastaaja kommentoi: ”vitonen, jotta pystyy vähän priorisoimaan, jottei kaikki ole seitsemää.”

Eräs haastateltu halusi erottaa toisistaan sujuvuuden ja helppouden. ”Sujuvuus tärkeätä, helppous ei. Eihän tilintarkastuksen ole tarkoitus olla sellaista, että annan paperit, ja se on siinä.” Hänestä tilintarkastuksessa on tärkeätä, että tilintarkastaja hyvällä tavalla haastaa yhdistyksen, eikä siten tilintarkastuksen ole tarkoitus olla sillä tavalla sujuvaa, että tilintarkastaja toimisi vain kumileimasimena. Hänestä oli sinällään hyvä, että vieläkin tilintarkastusta tehdessä oli ”hyvällä tavalla pupu pöksyssä”. Toisaalta vastaaja arvosti sitä, että tilintarkastajan kanssa työskentely on helppoa.

6.3 Tilintarkastuksen suosittelu ja lisäarvo

Kuvio 4. Vertailu osa 3

Yhdistysten edustajat olivat valmiimpia suosittelemaan tilintarkastusta kuin yhtiöitten. Haastatellut yhdistysten edustajat olivat numeerisesti valmiita suosittelemaan tilintarkastusta keskimäärin tällä asteikolla 6,4, ja yhtiöitten vastaus oli keskimäärin 5,9. Tässä

kysymyksessä neljä vastaajaa antoi numeroarvon 7. Tässä on kahden heistä kommentit: ”aina suosittelisin, ilman muuta.” ”Ehdottomasti pystyisin suosittelemaan tilintarkastuspalveluita.”

Toisaalta yksi vastaaja antoi tähän kysymykseen numeroarvoksi 4. Hänen mielestään ”Riippuu hirveän paljon järjestön koosta. Itse toimin myös jossain pienissä järjestöissä, jotka pärjäävät varsin hyvin vain toiminnantarkastuksella. Muutaman tuhannen, tai kymmentuhannen liikevaihdon järjestöt pärjäävät toiminnantarkastuksella.” Tässä haastateltu on samoilla linjoilla kansanedustajien kanssa, kun he tilintarkastuslaissa määrittivät, etteivät pienet yhdistykset ole tilintarkastusvelvollisia. Tämän vastauksen jälkeen seuraavissa kolmessa haastattelussa kyseistä kysymystä tarkennettiin niin, että kysyttiin suosittelemista yhdistykselle, joka on juuri vähän lain mukaisen tilintarkastusrajan alapuolella. Kysymys oli siten kolmelle haastatellulle vähän erilainen kuin HTM-tilintarkastajien tutkimuksessa.

Yhdistysten edustajien mielestä tilintarkastus tuotti suurempaa lisäarvoa kuin yhtiöitten edustajien mielestä. Haastateltujen yhdistysten keskimääräinen mielipide tilintarkastuksen tuottamasta lisäarvosta oli 5,5 ja yhtiöiden edustajien 4,8. Näin kaksi haastateltua kommentoi: ”talousihmiselle on itsestään selvää tilintarkastuksen merkitys. Todella tärkeätä.” ”Omien kokemuksieni mukaan kyllä, joten kuutonen.”

Tähän kysymykseen tuli alhaisin numeerinen vastaus mihinkään kysymyksistä eräältä vastaajalta. ”En koe sitä lisäarvona, vaan että se on oleellinen osa.” Hän antoi keskiarvon käytetyllä asteikolla, eli 3,5. Kuitenkin kokonaisuutena yhdistyksien vastaajat olivat enemmän kuin yhtiöitten vastaajat sitä mieltä, että tilintarkastus tuottaa lisäarvoa.

7 Tutkimuksen tulokset

Edellisessä kolmessa kappaleessa on mahdollisimman hyvin, puolueettomasti ja tarkasti tuotu esiin tutkimuksessa saatuja tietoja. Näistä valistunut lukija voi tehdä omat johtopäätöksensä. Samoin johonkin tiettyyn kysymykseen liittyvät asiat on käsitelty loogisuuden vuoksi heti samassa yhteydessä kuin tuloksen esille tuonti. Tässä kappaleessa käsitellään lähinnä selvimpiä, yllättävimpiä tai mielenkiintoisimpia tutkimustuloksia.

7.1 Tilintarkastuksen tuoma lisäarvo yhdistyksille

Haastatellut tiesivät varsin hyvin, mikä on tilintarkastajan lainmukainen tehtävä. Vastajat kokivat, että tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tavallaan olla myös johdon konsultti vaativissa tilanteissa. Tämä ei tilintarkastuslain mukaan kuulu tilintarkastajan tehtäviin, mutta ainakin tämän tutkimuksen perusteella käytännön elämässä näin on. Haastatellut myös kokivat, että juuri tämä osa toi heille paljon lisäarvoa.

Kun vastaajat kertoivat tilintarkastuksen prosessista, kaikki kysymykseen vastanneet toivat esille lähinnä tositetarkastuksen. He myös mainitsivat, että he vastaavat paljon tilintarkastajan kysymyksiin. Hallinnon tarkastaminen on olennainen osa tilintarkastusta, mutta kukaan vastaajista ei maininnut siitä mitään. Tämä saattaa heijastaa sitä, että yhdistysten organisaatiot olivat kohtuullisen pieniä ja selkeitä, jolloin hallinnon tarkastaminen ei vaadi kovin paljoa aikaa. Toinen vaihtoehto on, että ehkä tilintarkastajat olivat vuosien kokemuksen takia niin tuttuja organisaation kanssa, ettei hallinnon tarkastamiseen käytetty paljoa aikaa. Eivätkä vastaajat yksilöineet kovin tarkasti asiaa, eivätkä välttämättä tiedä, mitä kaikkea tilintarkastaja tarkastaa. Kuitenkin se, ettei yksikään vastaajista maininnut mitään näinkin tärkeästä asiasta, joka lain mukaan kuuluu tilintarkastajan tehtäviin, on hiukan huolestuttavaa.

Kaikki vastaajat korostivat, että tilintarkastajan ammattitaito on ensisijaisen tärkeää. Ehkä tämän tutkimuksen yllättävin tulos oli, että kaikki haastatellut toivat useissa kohdissa esiin, kuinka tärkeinä he pitivät tilintarkastajan sosiaalisia taitoja. Tämä mainittiin tärkeimmäksi heti ammattitaidon jälkeen. Missään tilintarkastusta käsittelevässä kirjalli-

suudessa tai oppimateriaalissa ei asiaa käsitellä sanallakaan. Ehkäpä olisi syytä, koska käytännön työskentelyssä sosiaaliset vuorovaikutustaidot ovat tämän tutkimuksen tulosten perusteella ilmeisen tärkeitä. Tilintarkastajalta toivotaan muutakin kuin sitä, että hän tulee, hautautuu aineistoon, allekirjoittaa dokumentit ja lähtee. Vaikka hän tekisi työnsä periaatteessa hyvin ja täysin lain mukaan, silti tilintarkastuksessa tulee tilanteita, joissa on pakko olla tekemisissä ihmisten kanssa, ja silloin tarvitaan sosiaalisia taitoja. Voisin kiteyttää haastateltujen vastaukset näin: asioiden tulee olla jämäptejä, mutta keskustellessa pitää koettaa ymmärtää toista.

Vastaajat yleisesti pitivät tilintarkastusta hyödyllisenä yhdistyksilleen. Haastatellut kertoivat kahdesta päätävästä, joiden kautta yhdistykset saivat lisäarvoa tilintarkastuksesta. Ensinnäkin oli luottamuksen lisääminen eri tahojen välille. Tämä onkin tilintarkastuksen yksi tehtävä. Toinen oli vähän eri teemoilla esiintuotu yhdistyksen johdon konsulttina toimiminen uusissa tai vaikeissa tilanteissa. Haastatellut myös kokivat, että näillä samoilla tavoilla myös yhdistyksien jäsenet hyötyivät tilintarkastuksesta. Puhdasta tilintarkastuskertomusta pidettiin myös eräänlaisena taloushallinnon miniminä. Jos sellaista ei olisi, yhdistys ei pystyisi niin hyvin hoitamaan päätehtäväänsä.

Tilintarkastuslaissa ei ole mitään mainintaa siitä, että tilintarkastajalla olisi mitään tekemistä yhdistyksen johdon konsulttina. Kuitenkin tällaisen voidaan ajatella sisältyvän hyvään tilintarkastustapaan. Käytännössä tilintarkastajilla on paljon liiketaloudellista ja laintuntemusta sekä kokemusta monista erilaisista organisaatioista, joten heiltä asioiden kysyminen voi olla erittäin viisasta. Oikeuskirjallisuudessa tähän suhtaudutaan myönteisesti; yhdistyksen hallitus voi myös käyttää tilintarkastajia neuvonantajinaan esimerkiksi kirjanpitoon ja veroilmoituksen laatimiseen sekä myös merkittäviin taloudellisiin toimiin liittyvissä kysymyksissä (Halila & Tarasti 2011, 558).

7.2 Vastaajien tyytyväisyys tilintarkastukseen

Kaikki haastateltavat viittasivat tilintarkastajan maineeseen tärkeänä kriteerinä tilintarkastajaa valittaessa. Tästä on tietysti se seuraus, että tilintarkastajalle tai tilintarkastusyhteisölle on äärimmäisen tärkeätä pitää luotettavan toimijan mainetta yllä. Jos näin ei ole,

asiakkaat valitsevat toisen tilintarkastajan. Kolme vastaajaa myös piti tärkeänä, että tilintarkastaja on tarkastanut tai tarkastaa muitakin yhdistyksiä.

Kaikki haastatellut halusivat, että auktorisoitu tilintarkastaja tarkastaisi yhdistyksen, vaikkei se olisi lain mukaan pakollista. Tämä on vahva luottamuslause ja selkeä arvio tilintarkastuksen hyödyllisyydestä.

Tämän tutkimuksen perusteella yhdistykset eivät hevin vaihda tilintarkastajiaan. Kaikilla oli ollut sama tilintarkastaja jo useita vuosia, ja syyt vaihdon harkitsemiseen olivat yksilöllisiä. Yksi vastaaja toi esiin, että tilintarkastajien vaihto, kun se oli viimeksi tapahtunut, oli ollut hyvin raskas prosessi, mikä ei tietysti houkuttele vaihtamaan tilintarkastajaa.

7.3 Tilintarkastajan toiminnan oleelliset osat

Tätä kappaletta lukiessa on taas tärkeää pitää mielessä, että tämä tutkimus oli laadullinen, eikä määrällinen. Siitä huolimatta pyysin numeroarvosteluja tiettyihin kysymyksiin, jotta voisin verrata niitä HTM-tilintarkastajien teettämän tutkimuksen vastauksiin. Viiden ihmisen otos ei ole tilastollisesti merkittävä, vaan siinä yhden vastaajan vastaus voi liikuttaa keskiarvoa liikaa. Tämä tapahtuikin parissa vastauksessa, joita käsittelemme jäljempänä.

Kaikki vastaajat pitivät ensisijaisen tärkeänä tilintarkastajan ammattitaitoa. Sama tuli esiin jo aiemmin sanallisissa kysymyksissä. Suurimpia eroja yhtiöiden ja yhdistysten vastauksissa oli, että yhdistysten vastaajat eivät arvostaneet tehokkuutta yhtä paljon kuin yhtiöiden edustajat. Vaikea sanoa varmasti mikä tähän on syynä. Vastauksista voi tulkitella, että yhdistysten edustajat arvostavat perusteellisuutta enemmän kuin tehokkuutta.

Tilintarkastajan aikataulussa pysymisestä kysyttäessä vastaukset jakoutuivat. Sitä yleisesti pitäen pidettiin tärkeänä, mutta toisaalta yksi vastaaja ei pitänyt sitä kovin oleellisena. Tämä saattaa heijastaa yhdistysten sisäisten aikataulujen erilaisuutta.

Kysymystä ”kuinka tärkeänä pidät tilintarkastuksen sujuvuutta ja yleistä helppoutta?” ei pidetty kovin selkeänä. Se oli ainoa kysymys, mistä kaksi haastateltavaa pyysi minua tarkentamaan, mitä kysymyksellä tarkoitin. Yksi vastaaja myös tulkitsi kysymyksen niin, että jos tilintarkastus olisi sujuva ja helppo, niin tilintarkastaja ei tekisi varsinaista työtään välttämättä niin hyvin.

Yhdistysten vastaajat olivat selkeästi valmiimpia suosittelemaan tilintarkastuspalvelun käyttämistä kuin yhtiöiden edustajat. Muokkasin kysymystä siten, että kysyin suosittelisiko vastaaja tilintarkastuspalvelun käyttämistä yhdistykselle, joka ei ole lain mukaan tilintarkastusvelvollinen, mutta siinä rajalla. Tämän muutoksen ideana oli, että Suomessa on suuri määrä erilaisia pieniyhdistyksiä, joiden liikevaihto voi olla niin pientä, että lyhytkin tilintarkastus voisi olla prosentuaalisesti iso osa budjettia. Yksi vastaaja antoi juuri tämän takia suositusarvoksi neljä, koska hänestä ei ollut pieniyhdistyksillä mitään tarvetta tilintarkastajalle. Muut neljä vastaajaa antoi kaikki suositukselle numeroarvon seitsemän, eli ehdottomasti suosittelisivat. Samoin sanallisista vastauksista heijastui sama.

Yhdistysten edustajat olivat myös selkeästi enemmän kuin yhtiöiden edustajat sitä mieltä, että tilintarkastus tuottaa lisäarvoa organisaatiolle. Aiemmin sanallisissa kysymyksissä oli jo tämä tullut esiin. Kuitenkin on merkille pantavaa, että yhdistyksien haastatellut olivat selkeästi vähemmän sitä mieltä, että tilintarkastus tuottaa lisäarvoa, kuin valmiita suosittelemaan tilintarkastusta. Sama asia oli yhtiöiden vastaajilla. Molemmilla vastausten numeerinen ero oli noin yhden numeron, mikä käytetyllä asteikolla on jo selkeä ero.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus

Koetin saada mukaan erilaisia yhdistyksiä, ja tässä onnistuinkin kohtuullisesti. Yhdistykset toimivat hyvin erilaisilla toimialoilla. Haastateltujen anonyymiyden suojaamiseksi toimialat on määritelty varsin lavasti. Yhdistykset olivat varsin erikokoisia, joka toi lisää yleistettävyyttä tutkimukseen. Pieni tutkimuksen luotettavuutta heikentävä seikka on, että kaikki haastattelut tapahtuivat pääkaupunkiseudulla. On mahdollista, että tulokset olisivat muuttuneet, jos olisi esimerkiksi tehty yksi haastattelu Pohjois- ja yksi Itä-Suomessa. Kuitenkin neljän yhdistyksen toiminta on maanlaajuista, ja haastatellut

itse tulivat ympäri Suomea, joten en pidä todennäköisenä, että tästä tuli merkittävää virhettä tutkimukseen.

Tutkimuksen voisi suorittaa uudestaan helposti. Tarvittaisiin vain uudet haastateltavat, ja heiltä voisi kysyä sama kysymykset ja peilata niitä tämän tutkimuksen tuloksiin. Se on siis toisin sanoen siirrettävä, mikä on tärkeää tutkimuksen luotettavuudelle.

Jottei minun kontaktiverkostoni olisi vaikuttanut liian paljon haastateltavien yhdistysten valintaan, pyysin haastattelua myös yhdistyksiltä, joihin minulla ei ole minkäänlaista suhdetta. Selvyden vuoksi sanottakoon, että kahteen haastateltavaan yhdistykseen minulla on jonkinlainen henkilökohtainen suhde ja kolmeen ei. Tämä ei tuntunut vaikuttavan millään tavalla vastauksiin.

Tutkimukseen haastateltiin viittä ihmistä. Laadulliseen tutkimukseen tämä on sopiva määrä. Haastatelluilta kysyttiin myös tiettyihin kysymyksiin numeroarvosteluja, ja näitä tuloksia sitten verrattiin HTM-tilintarkastajien määrälliseen tutkimukseen. Tämä vertailu olisi ollut tukevammalla pohjalla, jos olisi ollut enemmän vastaajia. Kuitenkin viiden hengen haastatteluja voitaneen pitää tämän laajuiselle tutkimukselle tarpeeksi suurena.

Koska kyseessä oli laadullinen tutkimus, tutkimustuloksia ei voida matemaattisesti testata luotettavuuden varmistamiseksi. Laadulliseen tutkimukseen sisältyy myös muita tutkimuksen luotettavuutta heikentäviä seikkoja, joita ei voi eliminoida, koska ne seuraavat itse tutkimuksen luonteesta. Haastateltavat saattavat antaa vastauksia, joita olettavat haastattelijan haluavan, ja haastattelija voi tietoisesti tai tiedostamattomasti ohjata haastateltuja antamaan toivotunlaisia vastauksia. Tämä eliminoiniseksi koetin olla haastattelujen ajan mahdollisimman neutraali. Myös kysymykset oli laadittu neutraalista näkökulmasta, jotteivät ne olisi johdattelevia.

Laadullisessa tutkimuksessa on ominaista tutkijan suuri osuus tulosten tulkitsemisessä. Tutkijan pitää koettaa selvittää haastatellun puheesta, mitä hän oikeasti tarkoitti. Tätä luotettavuutta heikentävää ongelmaa koetin pienentää tuomalla tutkimukseen paljon suoria lainauksia haastatteluista. Pyysin myös haastateltuja kertomaan kaikesta mieluummin liikaa kuin liian vähän, jotta olisi enemmän materiaalia mihin perustaa tulkin-

nat. Lisäksi tässä tutkimuksessa myös pyydettiin tiettyihin kysymyksiin vastaamaan numeerisesti. Numeeriset vastaukset tuntuvat heijastavan sanallisia vastauksia, tai näiden kesken ei ainakaan vaikuta olevan mitään suurta ristiriitaa.

On olemassa edellä mainittuja seikkoja, jotka saattavat jonkin verran vääristää tutkimuksen tulosta. On myös mahdollista, että tutkimus on jostain syystä epäluotettava, mikä ei ole vain tullut minulle mieleen. Kuitenkin haastateltujen sanalliset ja numeeriset vastaukset tuntuivat olevan linjassa toistensa kanssa. Kokonaisuutena tutkimus on siis varsin luotettava.

7.5 Tutkimuksen tärkeimmät tulokset ja mahdolliset jatkotutkimuskohteet

Ensinnäkin toiminnanjohtajien, pääsihteereiden tai talous- ja hallintopäällikön valitseminen haastattelun kohteiksi oli onnistunut päätös. Heillä oli käytännön kokemusta tilintarkastajan kanssa työskentelemisestä. Silti heillä oli asemansa takia myös hyvä käsitys yhdistyksen tarpeista ja tavoitteista. Niinpä he pystyivät varsin hyvin ja kokonaisvaltaisesti arvioimaan tilintarkastuksen merkitystä ja hyödyllisyyttä yhdistyksilleen. Tulevaisuudessa tehtävissä tutkimuksissa, joissa tutkitaan tilintarkastusta yhdistyksissä, kannattaa myös haastatella organisaatiohierarkiassa ylimpiä työntekijöitä.

Yksi tämän tutkimuksen huomattavin tulos on, kuinka tärkeänä haastatellut pitivät tilintarkastajan vuorovaikutustaitoja. Jokainen haastateltu toi asian esiin, joku voimakkaammin ja toinen laimeammin, ja se oli niitä asioita, jotka toistuivat kaikissa haastatelussa. Yksi vastaaja kertoi, että hänen mielestään tilintarkastajan ammattiryhmä oli ylipäätään aika introvertti, mikä ei ole välttämättä pelkästään negatiivista. Kuitenkin hän koki, että joskus tilintarkastajien kanssa oli vaikea kommunikoida. Tätä aihepiiriä ei käsitelty mitenkään tilintarkastuskirjallisuudessa, niissäkään kirjoissa jotka oli tehty valmentamaan tulevia tilintarkastajia. Kaikki painottivat, että ammattitaito on ensisijaisen tärkeä, ja siihen koulutuksen pitääkin keskittyä. Kuitenkin korkeakoukutusessa, joka tähtää tulevien tilintarkastajien kouluttamiseen, voitaisiin enemmän käsitellä ammatin tätäkin puolta.

Toinen merkittävä tulos oli se, kuinka tärkeänä haastatellut pitivät tilintarkastajilta saatavia konsulttipalveluja, useimmiten yhdistykselle harvinaisiin tilanteisiin. Tämän takia tilintarkastajalla olisi hyvä olla laaja-alainen liiketalouden tietämys ja tuntemus. On tavallista, että tilintarkastajat konsultoivat laskentatoimessa, kirjanpidossa, yhtiöjärjestyksessä ja joillakin juridiikan osa-alueilla (Horsmanheimo & Steiner 2002, 33).

Kaikki vastaajat toivat haastattelussa esiin, että yhdistyksen tilintarkastamisessa on hyvä, että tietäisi yhdistysten toiminnasta tai yhdistyslainsäädännöstä. Yhdistyksillä on erilaiset prosessit, ja niillä on erilainen perustehtävä kuin yhtiöillä. Jos tilintarkastaja tarkastaa muuten pelkästään yhtiöitä ja vain harvoja yhdistyksiä, häneltä saattaa jäädä jotain huomaamatta tai hän voi kohdistaa tarkastustoimenpiteet väärin. Ei ole syytä liioitella näitä eroavaisuuksia eri yhteisöiden välillä, esimerkiksi kirjanpito on käytännössä lähes identtistä. Kuitenkin voisi olla hyvä, että tuleva tilintarkastaja saisi tietoja yhdistysten tilintarkastamisen erikoispiirteistä. Kun tilintarkastuskoulutusta kehitetään, tähän olisi syytä kiinnittää huomiota. Esimerkiksi voisi tarjota kursseja, jotka keskittyvät siihen, miten yhdistysten ja säätiöiden tilintarkastaminen eroaa yhtiöiden tilintarkastamisesta.

Yksi mahdollinen jatkotutkimusaihe on tutkimus, missä tutkittaisiin, suhtautuvatko pienet ja suuret yhdistykset eri tavalla tilintarkastukseen. Tässä tutkimuksessa pienin yhdistys oli yhdistys E, joka oli vain vähän isompi kuin lain vaatima minimi tilintarkastusvelvollisuudesta. Isoin yhdistys oli ehdottomasti yhdistys C, jonka liikevaihto oli yli 70 kertaa isompi kuin seuraavaksi suurimman yhdistys B:n liikevaihto. Yhdistykset A, B ja D muodostivat eräänlaisen välijoukon, mutta olivat selvästi lähempänä kooltaan yhdistystä E kuin C:tä. Mielenkiintoinen olisi esimerkiksi opinnäytetyö, jota varten haasteltaisiin joitain suurten yhdistysten toiminnanjohtajia ja joitain pienten yhdistysten toiminnanjohtajia suhtautumisessa tilintarkastukseen. Näitä tuloksia voitaisiin sitten verrata toisiinsa. Tässä tutkimuksessa ei näkynyt suurta merkitystä suhtautumisessa tilintarkastukseen yhdistyksen koon perusteella. Kuitenkin yhdistyksen E edustaja suhtautui vähiten myönteisesti tilintarkastukseen ja sen tuomaan lisäarvoon kaikista haastelluista. Yhdistyksen C edustaja taas suhtautui tilintarkastukseen ja sen hyötyihin erittäin myönteisesti. Kun kummassakin ääripäässä oli vain yksi vastaaja, tästä ei voi päätellä yhtään mitään, mutta aihe olisi jatkotutkimuksen arvoinen.

Toinen hyvä tutkimusaihe olisi tilintarkastajan sosiaalisten taitojen merkitys tilintarkastuskokemukseen. Tämä oli aihealue, joka yllättävän suuresti nousi esiin tässä tutkimuksessa. Tätä voisi tutkia lisää monesta eri näkökulmasta, monella eri tavalla.

Kolmas luonnollinen jatkotutkimusaihe olisi haastatella samalla teemalla säätiöiden toiminnanjohtajia. Sitten voisi verrata toisiinsa säätiöiden, yhdistysten ja yhtiöiden suhtautumista tilintarkastukseen.

7.6 Oppiminen ja ammatillinen kehittyminen

Opin tästä opinnäytetyöstä paljon. Aiemmin on esitelty tämän tutkimuksen tuloksia. Näistä kaksi on minulle tärkeitä ammatillisen kehittymisen näkökulmasta. Ensinnäkin, haastatellut arvostivat paljon tilintarkastajan kanssakäymisen helppoutta. Asiat pitää käsitellä asioina, mutta se, että tilintarkastajan kanssa on helppo puhua ja olla vuorovaikutuksessa, on selvästi tärkeitä. Tämä on seikka, joka minun tulee pitää mielessä tulevalla tilintarkastajan urallani. Toiseksi tässä tutkimuksessa tuli selkeästi esiin, että yhdistykset haluavat tilintarkastajakseen sellaisen tilintarkastajan, joka on perehtynyt yhdistysten toimintaan. Minulla on jo nyt paljon yhdistyskokemusta, ja tulevaisuudessa toivottavasti paljon tilintarkastuskokemusta. Tulevaisuudessa voisin keskittyä tilintarkastamaan yhdistyksiä. Tämä voisi olla hyvä kilpailuvaltti pääkaupunkiseudulla, missä on paljon kilpailevia tilintarkastajia ja toisaalta paljon yhdistysten pääkonttoreita.

Tämän opinnäytetyön teossa jo valmiiksi hyvä projektinhallintataitoni vahvistui vielä lisää. Opinnäytetyön teko oli ehdottomasti suuritöisin ja pitkäkestoisin projekti mitä HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulussa on tullut vastaan. Projektiin kuului monia kriittisiä vaiheita, joista yhden epäonnistuminen olisi voinut vakavasti haitata opinnäytetyön loppuun saattamista. Esimerkiksi jos haastattelut olisivat menneet pieleen. Käytin kaikkia järkeviä keinoja turvakseni projektin onnistumisen. Esimerkiksi tein varatallennukset haastatteluista heti kun se vain oli mahdollista.

Tämän opinnäytetyön tekemiseen kului suunnilleen puoli vuotta. Tämä oli täysin alkuperäisen suunnitelman mukaan. Tietysti sinä aikana tein muitakin opintoja, mutta suuren osan sen puolen vuoden jakson työajasta käytin tämän opinnäytetyön tekemiseen.

Koen, että se oli varsin hyvä tahti. Toisaalta minulla oli tarpeeksi aikaa perehtyä aiheeseen ja myöhemmin kirjoittamiseen, mutta toisaalta tahti oli sen verran tiivis, että asiat pysyivät koko ajan päässä. Tarpeen tullen muistin, miltä sivulta mistä kirjasta katsoa tiettyä asiaa, ja haastatteluista muistin missä kohdassa käsiteltiin mitään asiaa. Pidän siis tämän opinnäytetyön ajoituksen suunnittelua varsin onnistuneena.

Opin paljon tieteellisen tutkimuksen tekemisestä tämän opinnäytetyön tekemisen aikana. En esimerkiksi ollut koskaan aikaisemmin litteroinut haastatteluja, mutta tämän opinnäytetyön aikana opettelin senkin. Lisäksi lähteiden etsiminen oli paljon haastavampaa, koska aihe oli selkeästi laajempi kuin aikaisemmissa koulutöissä. Tämän tutkimuksen lähteinä luin monta sataa sivua yhdeksästä kirjasta ja kolmesta pitkästä laista. Laadullisen tutkimuksen tekeminen oli uutta, ja siitä opin paljon. Jouduin monesti miettimään, mikä oli se ydinasia, mitä haastateltava oli tarkoittanut, ja olivatko kaksi haastateltavaa puhuneet samasta asiasta eri sanoilla, vai oliko niissä jotain selkeää merkityseroa. Valitettavasti en näitä tutkimuksen tekoon tarvittavia taitoja todennäköisesti enää koskaan tarvitse elämässäni.

Opinnäytetyötä tehdessä ei tullut mitään suurempia ongelmia tai vaikeuksia. Ryhdyin kaikkiin järkeviin varatoimiin, esimerkiksi joka ilta tallensin siihen mennessä valmistuneen opinnäytetyöni sähköpostiini. Prosessi oli pitkä ja uuvuttava, mutta selkeä päämäärä ja hyvät suunnitelmat olivat suureksi avuksi. Edes henkilökohtaisen elämän muutokset – esimerkiksi muutin opinnäytetyötä tehdessä kahdesti – eivät hidastaneet hyvin sujunutta prosessia. Motivaatio myös pysyi korkealla koko ajan, koska tiesin, että kun saan tämän opinnäytetyön palautettua, valmistun ja pääsen työelämään.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia haastattelemani ihmisiä ajastanne ja hyvistä vastauksistanne. Ilman teitä tämä opinnäytetyö ei olisi ollut mahdollinen!

8 Lähteet

Aaltola Juhani , Aarnos Eila, Grönfors Martti, Eskola Jari, Hakala Juha T., Heikkinen Hannu L. T., Niikko Anneli, Ropo Eero, Saarela-Kinnunen Maria, Siekkinen Kirsi, Syrjälä Leena, Valli Raine, Vastamäki Jaana, Åhlberg Mauri 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. painos. Ps-kustannus. Jyväskylä

Aaltola Juhani, Eskola Jari, Heikkinen Hannu L. T., Ilmonen Kari, Kiviniemi Kari, Laine Timo, Moilanen Pentti, Rajala Raimo, Rantala Irma, Räihä Pekka, Suoranta Juha, Valli Raine, 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Ps-kustannus. Jyväskylä.

Alasuutari Pertti 1994. Laadullinen tutkimus 3.painos. Tekstintuotanto Vastapaino. Tampere.

Halila Heikki & Tarasti Lauri 2011. Yhdistysoikeus. 4. uudistettu painos. Talentum media Oy. Hämeenlinna.

HE 194/2006

Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

Horsmanheimo Pasi ja Steiner Maj-Lis 2002. Tilintarkastus. Asiakkaan opas. WSOY lakitieto. Helsinki.

HTM-tilintarkastajat, 2012, Tilintarkastus asiakkaan kokema hyöty. Luettavissa https://www.htm.fi/instancedata/prime_product_yhdistys/htm/embeds/htm_intranet/Tilintarkastusasiakkaan_kokema_hyoty.pdf

Luettu 27.4.2013. Myös liitteenä.

Kansanvalta, kansalaisjärjestöt.

<http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Jarjestotjyhteisot/Kansalaisjarjestot>

Luettu 27.4.2013

Karttunen Timo, Laasanen Hanna , Sippel Liisa 2012. juridiikan perusteet. Sanoma Pro. Helsinki.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336

KHT-yhdistys, mitä on tilintarkastus.

<http://www.khtyhdistys.fi/tilintarkastus>

Luettu 8.8.2013

Matthews Derek, 2006. A history of auditing. Routledge. Abingon, Oxon.

Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry, toimintakertomus ja tilinpäätös 2010

<http://www.pam.fi/fi/info/strategia/Documents/PAMin%20hallituksen%20toimintakertomus%20ja%20tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%202010.pdf>

Sivu 8. Luettu 6.6.2013

Patentti ja rekisterihallitus: Yhdistysrekisteri

<http://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html>

Luettu 6.6.2013

Perälä Samuli ja Perälä Johanna 2006. Yhdistyksen ja säätiön talous, kirjanpito ja verotus. 3. uudistettu painos. WS Bookwell Oy. Juva.

Suomisanakirja:

<http://www.suomisanakirja.fi/yhdistys>

Luettu 6.6.2013

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459

Tilintarkastuslautakunta, tutkintatulokset 2012.

<http://tilintarkastuslautakunta.fi/htm-tutkinto/tutkintotulokset-2012/>

Luettu 8.8.2013

Tomperi Soile 2009. Tilintarkastus, normeista käytäntöön. Edita Prima Oy. Helsinki.

Tuokko Yrjö 2008. Reviisori Raudusta muistikuvia, mietteitä ja ajatuksia 70 vuoden varrelta. Kirjan ISBN numero 978-952-92-4970-1.

Vierros Heidi, Pöyhönen Katariina ja Kallio Mika 2010. Yhdistykset ja säätiöt. Kirjanpidon, tilinpäätöksen ja verotuksen erikoiskysymyksiä. KHT-media. Helsinki.

Yhdistyslaki 26.5.1989/503

9 Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymyslomakkeeni.

- 1) Voisitko kertoa jonkin verran järjestöstä? Sen yleinen tehtävä? Työntekijöitä, liikevaihto, tase?
- 2) Voisitko kertoa miten päädyit työhösi, ja mikä on suhteesi järjestöön?
- 3) Mikä on tilintarkastajan tehtävä?
- 4) Voisitko lyhyesti kertoa tilintarkastuksen prosessin? Siis mitä tilintarkastaja tekee järjestössänne?
- 5) Mikä sinusta on tärkeintä tilintarkastajassa? Miksi?
- 6) Koetko että järjestö organisaationa hyötyy tilintarkastuksesta? Miten?
- 7) Koetko että järjestön jäsenet hyötyvät tilintarkastuksesta? Miten?
- 8) Onko jotain esimerkkejä miten tilintarkastus on tuonut lisäarvoa yhdistykselle?
- 9) Mitkä ovat tärkeimmät kriteerit tilintarkastajan valinnassa?
- 10) Jos laki ei pakottaisi, niin haluaisitko että yhdistys valitsisi tilintarkastajan?
- 11) Koetko että teillä on jotain erikoiskriteereitä tilintarkastajan valinnassa, esimerkiksi verrattuna yritykseen? Mitä?
- 12) Onko järjestönne käyttänyt samaa tilintarkastajaa pitkään, vai vaihtanut? Miksi?
- 13) Miten sinun mielestäsi nykyinen tilintarkastusjärjestelmä toimii?
- 14) Onko sinulla ideoita miten tilintarkastusta voitaisiin kehittää?
- 15) Onko nykyisessä tilintarkastusjärjestelmässä joitain ongelmia?

Voisitko arvostella tilintarkastajan toiminnan tärkeimmät tekijät (asteikolla 1-7)? Jossa 1 on ei yhtään tärkeä, ja 7 on äärimmäisen tärkeä? Myös kommentteja kysymyksiin voi antaa.

Tilintarkastajan ammattitaito?

Tilintarkastajan tehokkuus (tehdään oikeita asioita)?

Tilintarkastajan tuntemus uusista laeista/asetuksista?

Tilintarkastajan aikataulussa pysyminen?

Tilintarkastuksen sujuvuus, ja yleinen helppous?

Suosittelisitko muille järjestöille tilintarkastajan käyttämistä (asteikolla 1-7)? Jossa 1 on, että et missään tapauksessa suosittelisi, ja 7 on että ehdottomasti suosittelisit. Siis että järjestö ei ole lain mukaan tilintarkastusvelvollinen, mutta siinä rajalla.

Tuottaako tilintarkastus lisäarvoa järjestön toiminnalle (asteikolla 1-7)? Jossa 1, että ei tuota yhtään lisäarvoa, ja 7, että tuottaa erittäin paljon lisäarvoa.

Liite 2. HTM-tilintarkastajien teettämä tutkimus ”tilintarkastusasiakkaan kokema hyöty”.

HTM-tilintarkastajat ry – GRM-revisorer rf

HTM-tilintarkastajat ry teetti loka-marraskuussa 2012 tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa asiakkaan tyytyväisyyttä tilintarkastukseen. Puhelin- sekä henkilökohtaisina haastatteluina toteutettuun tutkimukseen vastasi 108 yrityksen vastuuhenkilöä. Käytännön toteutuksesta vastasi Innolink Research Oy

TILINTARKASTUSTA PIDETTIIN HYÖDYLLISENÄ PIENESSÄKIN YRITYKSESSÄ

Tilintarkastusta pidettiin hyödyllisenä asioiden varmistajana, joka lisäsi yrityksen luotettavuutta. Tilintarkastajien toimintaan oltiin yleisesti tyytyväisiä ja tilintarkastuksesta koettiin saatavan vastinetta.

Tutkimuksen tulosten perusteella myös yritykset, joilla ei ole velvollisuutta valita tilintarkastajaa pitivät tilintarkastuksen suorittamista hyödyllisenä.

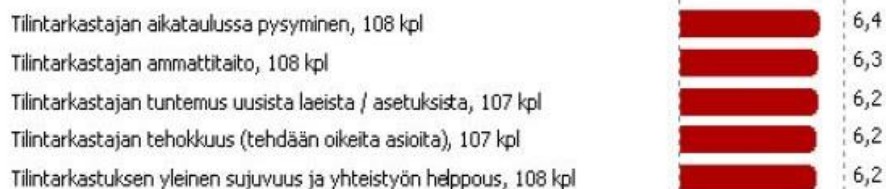
AMMATTITAITO – YHTEISTYÖN AVAINTEKIJÄ

Vastausten perusteella tilintarkastajan toiminnassa arvostetaan eniten ammattitaitoa, tehokkuutta sekä tietämystä uusista laeista ja asetuksista. Tärkeää on myös aikataulussa pysyminen ja tilintarkastuksen yleinen sujuvuus sekä yhteistyön helppous.

Kuva 1: Toiminnan tärkeimmät tekijät (asteikolla 1-7)

Vastaajat kokevat tilintarkastajien myös onnistuneen erinomaisesti tärkeimmiksi koetuissa tekijöissä. Parhaimmat onnistumisarvosanat tilintarkastajat saivat aikataulussa pysymisestä, ammattitaidosta, uusien lakien ja asetusten tuntemisesta, tehokkuudesta sekä tilintarkastuksen yleisestä sujuvuudesta ja yhteistyön helppoudesta.

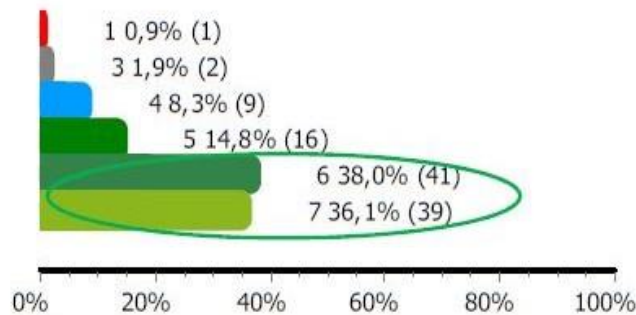

Kuva 2: Toiminnan onnistuneimmat tekijät (asteikolla 1-7)

TILINTARKASTUKSEN SUOSITTELUODENNÄKÖISYYS KORKEALLA

Vastaajilta kysyttäessä, suosittelevatko he omien kokemuksensa perusteella tilintarkastuksen teettämistä toisille yrittäjille, muodostui keskiarvoksi 5,9 (asteikko: 1 = en suositteleisi ... 7 = kyllä suosittelisin). Vastaajista 74 % antoi arvosanaksi 6 tai enemmän.

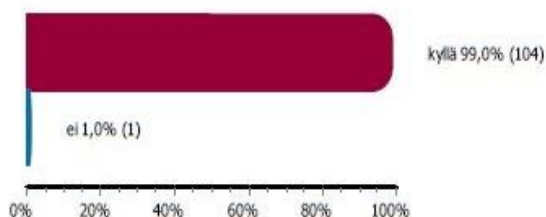
Kuva 3: Tilintarkastuksen suositteleminen (asteikolla 1-7)

Myönteiset kokemukset yhteistyöstä näkyvät tyytyväisyytenä nykyiseen tilintarkastajaan; lähes kaikki vastaajat (96 %) haluavat pitää nykyisen tilintarkastajansa.

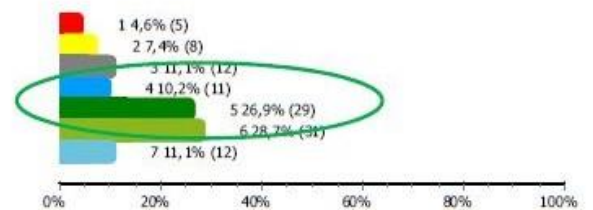
TILINTARKASTUS VASTAA ASIAKKAIDEN ODOTUKSIA JA TUOTTAA LISÄARVOA TOIMINNALLE

Tutkimuksen perusteella peräti 99 % vastaajista kokee tilintarkastuksen vastanneen odotuksiaan.

Kysyttäessä tuottaako tilintarkastus lisäarvoa yrityksen toiminnalle, vastaajista 67 % antoi arvosanaksi 5 tai enemmän.

Kuva 4: Tilintarkastus vastannut odotuksiin

Kuva 5: Tilintarkastuksen tuottama lisäarvo (asteikolla 1-7)

HTM-tilintarkastajat ry – GRM-revisorer rf:n jäsenenä on yhteensä yli 700 kaikista n.1.400:sta hyväksytyistä tilintarkastajasta Suomessa. HTM-tilintarkastajat ry:n jäsenkunta koostuu tilintarkastuslain mukaan hyväksytyistä ja EU:n tilintarkastajadirektiivin vaatimukset täyttävistä, pääasiassa yksin tai pienissä tilintarkastusyrietyksissä toimivista HTM- ja KHT-tilintarkastajista. Yhdistyksen jäsenet tarkastavat noin 60.000 pääasiassa pientä ja keskiuurta yritystä eri puolilla Suomea.

HTM-tilintarkastajat ry

Alpo Salonen
 Puheenjohtaja
 P. +358 50 598 1226
alpo.salonen@htm.fi

